

Prof. Dr. Cevat GERAY ile Söyleşi(*)

Nevzat CAN - Binali TERCAN:
Hocam, söyleşimize öğrencisi olduğumuz Ankara Üniversitesi Kent ve Çevre Bilimleri lisansüstü programının öyküsü ile başlayalım derseniz. Bu programın şehirciliğe, planlamaya süreç içinde katkıları nasıl olmuştur ve sizler bu süreçte neler yaşadınız?

Cevat Geray: 1940'lı yılların başında

Yahudi kökenli olduğu için Almanya'dan kaçıp gelen, Türkiye'de yerleşmiş, daha doğrusu sığınmış olan öğretim üyelerinden biri de Ernst Reuter idi. Siyasal Bilgiler Okulundaki şehircilik kürsüsünü Ernst Reuter kurmuştur. Alman toplumunda komünist ya da sosyalist partisinin ileri gelenlerinden biri olduğu için dikkati çeken bir insandı. Buraya geldiğinde, ilk önce Ulaştırma Bakanlığı'nda Devlet Demir Yolları tarife uzmanı olarak çalışmış. Bu arada, Siyasal Bilgiler Fakültesinin o günkü yöneticisi Prof. Emin Erişirgil ona " bize bu konularda, özellikle kent, kentbilim, kent yönetimi, kent planlamasıyla ilgili bir ders vermesini önermiş. O da "memnuniyetle" demiş. Çünkü, onun belediyeçilik deneyimi de varmış.

Ernst Reuter burada çok cüzi bir ek görev ücretiyle çalışmaya başlamış. Türkiye'de, hatta dünyada bilgisayar yokken, demiryolları tek hatlı olarak kurulmuşken, Türkiye'deki bugün de geçerli olan tarife dizgesini kuran bir insan. O, çeşitli tren katarlarının nerelerde buluşacağı, nerelerde birinin öbürünü bekleyeceğini hesaplamıştı. Hatta ani bir gereksinim ortaya çıktığında, örneğin asker sevkıyatı olduğunda "hangi seferlerin konulacağı" konusunda çözümler geliştirmiş, ek seferleri de tasarlamıştı. Hiç unutmuyorum, Mareşal Çakmak öldüğünde, İstanbul'daki cenaze törenine Üniversiteli gençler olarak bizleri böyle bir ek seferle göndermişlerdi.

Derslerinde anlattığı ulaşım, ulaştırma ekonomisi konuları üzerinde öğrencilerine notlar vermiş. Yine, İller Bankası'na da kimi çalışmalar yapmış. Bu arada Fehmi Yavuz hoca da maliye bölümü asistanı olarak çalışırken, Almanca bildiği için de Ernst Reuter ile birlikte çalışma ayrıcalığını kazanmış. Savaş bittikten sonra Ernst Reuter ülkesine dönüp, orada savaş sonrasında Berlin'de Belediye Başkanı olarak görev almıştı. Onun belediye başkanlığı çok ünlü bir belediye başkanlığıdır. Berlin, Amerikan ve Rus güçleri tarafından sarılmış bir adacık durumundaydı, "uçak hava köprüsü" adı

verilen bir köprüyle, Berlin halkının beslenme, yiyecek gereksinmelerinin karşılaması için özel düzenekler kurmuştu.

Fehmi Yavuz hocamız, Ernst Reuter'den sonra bu kürsünün öğretim sorumluluklarını yüklenmişti. Ben de kendisinin doçent olduğu sırada, 1952-53 öğrenim yılında Fehmi hocanın öğrencisiydim. Derslerini o kadar çok sevdim, benimsedim ki, keşke ben kaymakam olacak yerde, şehircilik asistanı olsam diye aklımda yer eden bir istek de doğdu.

Sayın hocamız çok ilkeli bir insandı. Bitirme tezimi de onunla ilgili, onun dersiyle ilgili bir konuda yaptım. O sıralarda Yenimahalle yeni kurulmuştu, "Ankara'nın Mesken Gereksinmesi ve Yenimahalle" başlıklı bir bitirme tezi hazırlayarak, ben de dolaylı olarak kentbilim, kent planlaması, konut yöneltisi gibi konulara girmiş oldum.

Fehmi Yavuz hoca İngiltere'ye gittiği 1953 yılında ben de okulumu bitirdim. İlk önce Bursa'da, sonra da İstanbul'a İstanbul Valiliğinde Maiyet Memuru, yani Kaymakam Stajyeri olarak çalıştım. Böylece, orada idarenin çalışmasını, nasıl çalıştığını gördüm, belediyeyi inceleme fırsatı buldum. Bir yılı aşkın bir süre ile Beyoğlu Kaymakamlığı ve Belediye Şube Müdürlüğünde (o yıllarda vali ve belediye başkanlığı birleşik yönetimi vardı İstanbul'da). Böylelikle belediyecilik konularına da girmiş oldum.

Bir de Rize'nin İkizderesi'nde son 5-6 ayımı Kaymakam Vekili olarak geçirdim. 1955 seçimlerinde ilçeler boş kalmaları diye bizleri kaymakamı olmayan ilçelere göndermişlerdi. Böylece, Karadeniz sevgim de orada başladı. 1956 yılında kaymakamlık kursunu bitirdiğimde, kura çekildiği gün, asistanlık sınavına girmiş, kazanmıştım. Kaymakamlığa atanmışım, Ad çekmeyi benim yerime Müsteşar Dilaver Argun çekmiş. Antalya'nın Gündoğmuş ilçesi de bana çıkmış. Burs nedeniyle İçişleri Bakanlığı'na zorunlu hizmetim olduğundan bu hizmetin üniversitede geçirilmesi için İçişleri Bakanlığı'nın oluru gerekiyordu. Bu işlemlerin uzun bir süre alacağını düşünerek Fehmi hocam "Evlat git kaymakamlığa başla, biz buradan atamanı çıkartırız, sicilinde de Eski Gündoğmuş Kaymakamı yazılı bulunsun" dedi, Gerçekten de öyle oldu, ben Gündoğmuş'ta göreve başladım.

Fakültemizin o günkü Dekanı Prof. Bedri Gürsoy hocamız İçişleri Bakanı'ndan söz almasına karşın, benim zorunlu hizmetimin üniversiteye devredilmesi konusundaki karar bir türlü çıkmıyordu. Ben de vali Nurettin Aynuksa'dan "hayırlı bir iş" için izin alarak Ankara'ya geldim. İçişleri Bakanlığı yetkilileriyle, başta müsteşarla görüştüm, onlar benim için bir şeyler düşündüklerini, iyi bir yerlerde değerlendirmek istediklerini söylediler. "Ben de yetiştığım okula öğretim üyesi olacağım ve bu kaymakamların yetiştirilmesinde de yararlı olacağım" deyince, zorunlu hizmetimin üniversiteye devredilmesi konusunda karar verdiler.

1957 yılında başlayan doktora izlencesindeki dersleri almaya başladım. Gerçekten sınıfımız değerli arkadaşlardan oluşmuştu: Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu. Öğretim üyeleri arasında unutmuyorum, emekli bir Amerikalı Prof. Smith vardı, Necat Erder de onun asistanıydı. Yasama etkinlikleri çalışmalarına ilişkin ödevler hazırladık. O sırada 6785 sayılı İmar Yasası yürürlüğe konulmuştu. Ödevimin konusu da İmar Yasasının hazırlık aşamaları idi. Bu ödevi sonradan makale olarak yayınladım, Yasa tasarısı nasıl hazırlanmış, Meclise nasıl gelmiş, neler eklenmiş, neler çıkarılmış, son biçimini nasıl almış? Bu soruların yanıtını Meclis tutanaklarından yararlanarak ödevimi hazırlamıştım.

N.C. – B.T.: 6785 sayılı İmar Yasası hangi koşullarda gündeme gelmişti ve ne tür sorunları çözmeyi amaçlıyordu?

C.G.: Kentleşme 1950'li yılların başında bayağı hızlanmıştı. Türkiye kentleşmeye hazır değildi. O günlerde bir Alman kentinin imar yönetmeliğinden esinlenerek çıkarılmış olan 2290 sayılı Belediye Yapı Yollar Kanunu yürürlükteydi. Kentleşen Türkiye'nin imar planlılığı çalışmalarına yön verecek nitelikte değildi. Bu deneyimden de yararlanarak, 6785 İmar Yasası üzerinde çalışmalar yapıldı. O dönemde kent planlılığı Mimarlarca yapılıyordu.

Kentleşen Türkiye'ye imar düzenini getirme açısından önemli bir yasa. Büyük ölçüde yapı denetimiyle ilgili maddeler yanında imar planlarının hazırlanmasına, uygulanmasına ilişkin temel ilkeler, yasal kurallar yer alıyordu. Yine önemli bir madde, boş duran arsalar üzerinde yapı yapma zorunluluğu öngörüyordu. Gerçi bu kural uygulama bulmamıştı. 1985'te yürürlüğe konan

Kentleşen Türkiye'ye imar düzenini getirme açısından önemli bir yasa. Büyük ölçüde yapı denetimiyle ilgili maddeler yanında imar planlarının hazırlanmasına, uygulanmasına ilişkin temel ilkeler, yasal kurallar yer alıyordu

3194 sayılı Yasa'da böyle bir madde yer almadı. Yine, 42'nci maddesiyle 6785 büyük ölçüde hamur kuralını, uygulanma koşullarını genel olarak öngörüyordu. Ama Anayasa Mahkemesi bunun düzenlenişini kamulaştırmaya benzeterek iptal etti. Sonra çıkarılan değişikliklerle, düzenleme ortaklık payı kavramı yasaya geçirildi. Bugün de aynı kavrama dayalı yasal düzenleme yürürlüktedir. Yasanın, otoparklarla ilgili, otopark yerleriyle ilgili, kıyılarla, belediye ve komşu(müccavir) alanlar dışındaki imar hareketleriyle, denetimlerle ilgili herhangi bir maddesi yoktu.

1972'de yapılan değişikliklerle, ek 7-8 inci maddelerle bu eksiklikler sonradan giderilecekti. Böylece, 6785 sayılı Yasanın çıkarılması konusunda şehircilik asistanı olarak ben de ödevimi yasama etkinlikleri çerçevesinde ele almıştım. Trafik kazaları, seçimlere katılma gibi konularda beni ilgilendiren, üzerinde çalışma yaptığım konular oldu. O ara fakültemizin New York Üniversitesiyle ilgili bir karşılıklı işbirliği; (daha doğrusu Türkiye'ye yardım adı altında Amerika'ya yardım) anlaşması projesi çerçevesinde asistan arkadaşlarımızla Amerika'ya gittik. Amme İdaresi Yüksek Lisans Okulunda önemli bazı dersler alma fırsatını buldum. Özellikle, Amerikan yerel yönetim sistemini incelemek dışında, bir de kent planıcılığının temeli olan temel tasarım, ileri tasarım gibi konularda Robert Weinberg adlı dünya çapında kent tasarımında uzmanlaşmış bir kişiden kent planlaması ve uygulamasına ilişkin dersler aldım. Kendisinden çok yararlandım. Ayrıca, hukuk fakültesinde de Amerikan kentlerinde uygulanan bu konut yöneltileriyle ilgili dersler aldım. Böylece Amerikan hukukunda bu işlerin nasıl yürüdüğünü çok yetkili hocadan öğrendik, hocaların kendisi bir avukat hukukçuydu, ama o Amerikan, yani Amerikan Konut İdaresinin New York Bölge Müdürüydü, oranın yöneticisiydi. Uygulamaları bildiği için bayağı yararlı oldu. Bu işlerin, bir federal devlette nasıl yürütüldüğünü öğrenmek fırsatını buldum.

Bu arada ben doktora tezimi Türkiye'de vereceğim için, bunu fırsat bilerek, oradaki kaynaklardan da yararlanarak, doktora tezimin konusunu seçim ve hazırlıklarımı yaptım, Konusu "Kent Planlamasının Başlıca Uygulama Araçları" (eski sözcüklerle Şehir Planlamasının Tatbik Vasıtaları) idi. O çalışmalarım sırasında gerçekten genel kuramsal, kavramsal çerçeveyi çizmek için yeterli kaynak bulabildim. Bu tez benim Orta Doğu Teknik

Üniversitesi'nde yüksek lisans düzeyinde kent planlaması yönetimi ve hukuku konusunda dersler vermeme neden oldu. Bu dersi ilk başlatan öğretim üyesi ben oldum ODTÜ'de. Ek zamanlı ders vererek, ilk sınıfımız çok parlak bir sınıftı.

İlhan Tekeli yapı (inşaat)mühendisiydi. İrem Aca-roğlu kent planıcısıydı. Tansı Şenyapılı İktisadi ve Ticari İlemler Akademisinde okumuştı. Pek çok arkadaş orada sonradan öğretim üyesi oldu. Onlardan biri Tamer Gök idi. Tamer Gök sonradan benim okuttuğum dersi okutmaya başladı. Şimdi, Mersin Üniversitesinde Mimarlık Fakültesini kurmuş olan arkadaşımız. Böyle çok değerli kişileri tanıma fırsatı buldum, Gönül Tankut ve Esat Turat hocayla çalışmak da ayrıca zevkliydi.

Bu arada yeniden Siyasala dönersek, doktoradan sonra kürsümüzde kır ile kent bütünlüğüne verdiğimiz önem beni kırsal gelişme konularına itti. Çünkü, biz kentle köyün birbirini tamamlayan, bir süreklilik ilişkisi içinde bulunan, birbirinin süreği olan, birbiriyle bütünleşmiş, birer olgu olduğundan hareketle bir arada, bütünlük içinde ele alınması gereken toplumsal bölümler olduğunu benimsiyorduk. Kırsal ve kentsel yerleşmelerin birbirini bütünleyen biçimde ele alınması, planlanması, ona göre yönetilmesi gerektiğini benimsemiştik. Bu, o dönemlerde de İngiliz planlama geleneğindeki başarılı sonuçlar veren bir yaklaşımdı. Onlar, şehirciliğe "town and country planning" diyorlardı. İngilizler, bu yaklaşımı yansıtan planlama imar yasasına Kentsel ve Kırsal Planlama Yasasını vermişlerdi (1947). Fehmi Yavuz hocamız bu konularda İngiltere'de bir hayli de çalışma yapmıştı. Bunlarla ilgili çalışmalarının sonuçlarını iki ayrı kitapta toplamıştı.

Fehmi Yavuz hoca Isparta'nın Kavaklıderesi'nde, ortaokuldan sonra, liseye gitmeden önce iki yıl köy öğretmenliği yapmış bir kişi. Anılarında köy öğretmeliğinin ayrı bir yeri vardır. Üstelik, Fehmi Yavuz hoca Türkiye'de yapılmayan bir şeyi yapmıştı. "Köy Maliyesi" diye bir kitabı vardır, doktora tezi yerine. Siyasal Bilgiler üniversite çatısı altında fakülte olmadığı için orada bir temel terfiye esas olacak bir tez niteliğinde da Köy Maliyesi konusunda bir kitap yazmıştı. O yıllarda Köy Maliyesi üzerinde çalışan öğretim üyesi yoktu.

Dünyada özellikle kırsal alanda toplum kalkınması akımını yakından tanıma fırsatı buldum, Hindistan'da düzenlenen Asya-Avrupa Ülkeleri Toplum

Kalkınması konferansına katıldım. Orada gördüm ki, tüm geri kalmış ülkelerde devletle köylünün gönüllü işbirliği içinde yürüttüğü toplum kalkınması çalışmaları Birleşmiş Milletlerin desteğiyle yaygın biçimde deneniyor ve uygulanıyordu. Bunlar da bende etkili oldu. Yalnızca İkizdere'nin ve Gündoğmuş'un köylerini yakından izlemiş bir insan olarak bir hayli bu konulara eğilmek istedim ve Devlet Planlama Örgütünün de bu çalışmaları, deneme çalışmalarını yürüten biriminde Araştırma Danışmanı olarak katkılarda bulundum.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen toplum kalkınması ki, başlangıçta kırsal alana yönelikti. Türkiye'nin çok çeşitli illerinde yapılan eğitim, araştırma ve uygulama çalışmalarını yakından izledim. Sonunda doçentlik tezimi de "Toplum Kalkınması Deneme Çalışmaları Bünyan Örneği" üzerine verdim.

N.C. – B.T.: Bu dönemlerde siyasal, ekonomik açılardan kırsal kalkınmanın hayata geçirilmesi için bir irade ve uygun koşullar ülkemizde var mıydı?

C.G.: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, köy topluluklarının kalkınmanın nimetlerinden yararlanması için toplum kalkınması deneme çalışmalarının başlatılmasını öngörüyordu. Yerel kaynakların ulusal, bölgesel kalkınmaya katkısını sağlamak açısından bunun önemi açıktı. O zaman, daha büyük bir bölümü, yüzde 60'a yakını köylerde yaşıyordu. Bu bizim ilgilendiğimiz konular açısından da iki açıdan önemliydi. Birincisi; bunun yerel yönetim boyutu önem kazanmıştı, doğrusu köyde ve ilçe çapında, il çapında kırsal gelişme çalışmaları, toplum kalkınması çalışmaları nasıl yürütülmesi gerektiği konusunda çalışmalar yapmak gerekiyordu. Kırsala yönelik işgören kamu görevlileriyle yerel yöneticilerin toplum kalkınması ilke ve yöntemlerine yöneltilmesi gerekiyordu.

1960'lı yılların ortalarında, hemen hemen 12 Mart döneminden sonra işbaşına gelen iktidarlar da kırsal önem veriyordu. Hatta İnönü bir ara, kısa süre bir koalisyon hükümeti kurmuştu. İzlenesinde, toprak reformu yapacağını ilan etmişti. Sonradan Köy İşleri Bakanlığı kuruldu. Toplum kalkınması çalışmalarını Devlet Planlama Teşkilatı yerine bu bakanlığın yürütmesi yoluna gidildi. Böylece devlet yönetiminde köye yönelik ayrı bir bakanlık kurulmasını gerektirecek ya da öngörececek bir siyasal erk söz konusuydu. Ama Türkiye'nin

kaynakları o zaman da sınırlıydı. Yolsuzluklar, hortumlamalar çok büyük çapta değildi. Köylerde yeni yeni ilkel kapitalist ilişkilere geçiliyordu. Onun için pazar ekonomisine girerken artı ürünün kullanılması, artı ürüne kimin el koyduğu, nerede kaldığı, bunun nasıl toplum yararına, çiftçinin, köylünün yararına kullanabileceği sorunları bulunmuyordu.

Şöyle bir tartışma da başladı: Toplum kalkınmasına bazı sosyalist arkadaşlar ya da daha köktenci düşünenler, "bu bir tür oyalamacıdır, devrimi geciktirme aracı olarak kullanılıyor, bundan bir şey çıkmaz" diyorlardı. Kimi meslektaşlarım, bana "boşuna uğraşma" diyenler de vardı. Benim açımdan bu böyle ele alınamazdı, eğer Türkiye'de kırsal alanda reformlar yapılması gerekiyorsa bunun yolu köylünün bu reformları isteyecek düzeye, bunun ayırtında, çelişkilerin ayırtında olacak ve reformları isteyecek düzeye gelmesi için toplum kalkınması doğrultusunda eğitsel ve örgütsel çalışmalar yapılması gerekiyordu.

İkincisi; yine toplum kalkınması yoluyla siyasal ve sosyal yaşamda köylü kendi ağırlığını da koyabilecekti. Bu nedenle zaten toplum kalkınmasına son verildi. Zamanın başbakanı ve siyasal hayatımızın son döneminde 35-40 yıldır etkili olan bir zat başbakanlığı döneminde "bu toplum kalkınması da ne oluyor, halk eğitimi de ne oluyor?" diye Yüksek Planlama Kurulunda karşı çıkmıştı. Böylece, toplum kalkınması İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan çıkarılmış, yerine "yerel topluluklarda girişim gücünün desteklenmesi" bölümüne yer verilmiştir.

Türkiye'de kırsal alanda reformlar yapılması gerekiyorsa bunun yolu köylünün bu reformları isteyecek düzeye, bunun ayırtında, çelişkilerin ayırtında olacak ve reformları isteyecek düzeye gelmesi için toplum kalkınması doğrultusunda eğitsel ve örgütsel çalışmalar gerekiyordu

**PLANLAMA
2005/2**

Bunun açıklanmayan gerekçesi de şudur: Toplum kalkınması çalışması yapılan, örneğin Terme İlçesi insanları o zamanın başbakanını (tahmin ederseniz adını vermiyorum), uçak alanında Samsun'da karşılamışlar, "bizim köyümüzün şu şu sorunları var, çözmek için elbirliği, güç birliği ettik, şunları yaptık, devletin de şu katkılarına ihtiyacımız vardır" diye adeta baskı grubu olarak çalışmışlardır. Başbakan, "biz nasıl yetişiriz onbinlerce köylünün istemlerini, köylü sorunlarına sahip çıkar da onları kendi gücüyle çözemeyince devletten istekler yaratırsa biz bunu karşılayamayız, Türkiye'nin durumu belli" demiştir. Hatta, bazıları yine Ankara'ya kadar gelmişler. Başbakan "siz kim oluyorsunuz?" diye soruyor. "Bilmem ne köyü toplum kalkınması kurulu başkanayım, ilçe toplum kalkınması kurulunun başkanayım" diyor. Bu kurullar da eski kurullar değil, yani şimdiki platformlar, yerel gelişimler gibi orada oluşmuş olan kurullardı.

Demek ki, yerel demokratikleşme hareketi yerelde toplum kalkınmasıyla gelişebilecekken buna engel olunmuştur. Toplum kalkınması kentsel alanlarda, kent sorunlarının çözümünde de uygulansın denilmiştir. Kimi yazılarımda belirttiğim gibi, kentte de, kent sorunlarının çözülmesi için belediye ve devletin halkla işbirliği içinde çözeceği çok sorunlar vardır. Adına yönetim denilen katılımcı yönetim modelini şimdi küreselleşmeciler "yönetişim" dedikleri çerçevede öneriyorlar. Toplum kalkınmasından vazgeçilmeseydi yönetim anlamsızlaşırdı.

Bu model içinde halkla işbirliği yapmak, halkın karar süreçlerine katkıda bulunmasını sağlamak için, o zamanlar toplum kalkınması etkili olabiliyordu. Eğer, o gün bu toplum kalkınması ve benzeri çalışmalar süregelseydi, demokratikleşme açısından bir hayli katkısı olurdu. Nitekim, "netekim"(!) değil, gerçekten Çetin Altan (o zaman bu kadar liberal olmamıştı), "Onlar da Uyanırsa" adlı kitabında kırsalda "ya maymun gözünü açarsa" diye köylülerin kendi sorunlarına sahip çıkmasını öğütüyordu. ODTÜ'lü öğrencilerin 1960'lı yılların başında ve ortasında giriştikleri köy çalışmaları vardır. Bu çalışmalardan kimileri de toprak işgalleri ile sonuçlanmıştır. Öğrencilerle köylüler işbirliği yaparak toprak işgalleri yaparak toprak sorununu ortaya çıkmasına yardımcı olmuşlardı. Turanlar Köyü'nde, Manisa, Adana'da birçok köyde köylünün topraklarını gasp eden ağalara

karşı giriştiği köylü hareketleri oldu. Bunlar hem demokratikleşme açısından, hem de aydın, öğrenci ve köylü arasındaki işbirliği ve dayanışma açısından önemliydi. Bunları gördüler, bundan ürktüler, onun için toplum kalkınmasını bir yere ittiler.

Benim kırsal gelişmeyle ilgili çalışmalarım bugüne değin böyle sürüp geldi. Ben hâlâ nüfusun yüzde 40'ının köylerde yaşamak durumunda kaldığı bir ülkede herhalde kırsal sorunu bir yana gerçekten de IMF yönlileri, Dünya Ticaret Örgütü'nün yönlileri sonucunda küreselleşmenin dayattığı yönliler sonucu köylü iflas etmiş ve Türkiye'de tarım çökmüştür. Tarım ekonomisi çökerken, köylü iflas edince yalnızca böyle uyduruk üretime katkısı olmayan, "ekip biçmesi istenmeyen köylüye al sana dönüm başına 50 dolar veriyoruz ya da 50 YTL veriyoruz" gibi doğrudan gelir desteği ile bu işler maalesef çıkmaza girmiştir. Türkiye'nin kırsal gelişme gibi çok temel sorunu ortada yatmaktadır. Çünkü, Türkiye ileri kapitalist ülkelerin küreselleşme çerçevesinde o tarımsal ürünlerde bir tür pazar olması durumuna itilmesi söz konusudur.

N.C. – B.T.: Bugün de kırsal kalkınma yöneltisi özellikle Avrupa Birliği'ne giriş tartışmaları kapsamında gündeme gelmektedir. İçinde bulunduğumuz dönemde kırsal nasıl bakmalıyız? kent ve kır arasındaki ilişkileri nasıl ve hangi araçlarla kurmalıyız?

C.G.: Efendim, bu Dünya'nın, Türkiye'nin geleceği kentlerdedir. Olaya bir kez buradan bakmak gerekir. Ama, siz kırsal alanda kentsel koşulları, her türlü alt ve üst yapıyı sağlamazsanız, köylüyü verimli ve üretken duruma getirmezseniz, bugünkü durum ortaya çıkar. İşsizlik, topraksızlık köylüyü kırdan iter ve herkes soluğu büyük kentlerde alır. Oralar, başta İstanbul, azman kent durumuna gelmiştir. İşsizler kütlesi büyüyor. Gecekondulaşma daha da yaygın biçimde sürüyor. Onun için kırsal alanla, kentsel alan arasındaki sosyoekonomik, kültürel farklılıkları giderici yönliler götürmek gerekir. Nasıl biz aynı zamanda bölgeler arasında dengeli kalkınmayı sağlamak zorundaysak, kırsalla kentsel alan arasındaki çelişkileri, çelişki haline gelen farklılıkları gidermek için önemli yönliler götürmek zorundayız.

Buradan bölge planlamasına geçmek isterim. Kürsümüzün bir katkısı da Türkiye'de ilk kez

bölge planlamasını, daha doğrusu bölgesel gelişme yöneltilerini üretme ve onların uygulanması için ortamı hazırlama açısından ilk bilimsel çalışmaları başlatmış olmasıdır. Siyasal Bilgiler Okulu Ankara Üniversitesine geçerken, fakülteye dönüşürken, çıkarılan kuruluş yasasında maliye, işletme, uluslararası ilişkiler gibi enstitülerin yanında Türkiye’de başta İstanbul İskân ve Şehircilik Enstitüsünün kurulduğu ilk fakültedir. Her yıl düzenlediğimiz İskân ve Şehircilik Enstitüsü Konferanslarında kırsal, kentsel gelişme yanında, bölge kalkınması, bölge planlaması konuları en geniş biçimde, hatta yönetsel boyutlarıyla ele alınmıştır. Siyasal Bilgilerde, yani bizim bir yandan kırsal ve kentsel gelişmeyi birbirini bütünler biçimde düzenleme noktasına vurgulama yaparken, bir yandan da Türkiye’nin bölgelerarası farklılıklarını, ekonomik, kültürel, sosyal, farklarını giderecek yöneltilere, uygulamalara, bunun için de bölge planlamasına gereklilik vardır tezini ilk savunan kürsü olmuştur buradaki şehircilik kürsümüz.

Bölge planlaması o zaman kentbilim yahut şehircilik dersi içinde ele alınmıştı. Ama, akademik çalışmalar ilerledikçe, lisansüstü çalışmalara geçildikten sonra, bu konularda sürdürülen çalışmalarda daha derinlemesine araştırmalar yapılmıştır.

Bence bu bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi önemlidir. Dünyanın her yerinde, ülkelerde geri kalmış bölgeler olmuştur, ama bunların giderilmesi için çok çeşitli yöneltiler üretilmiştir. 1960’a gelmeden önce 6785 sayılı İmar Yasasında, doğrudan doğruya İmar ve İskân Bakanlığı Kuruluş Yasasında bölge planlaması yapma görevi bu bakanlığa verilmiştir. 1958’de örgütlenmeye başlayınca Bakanlıkta güzel bir bölge planlaması birimi oluşturulmuştur. Deneyimli uzmanlardan oluşmuş olan bu birim, sonradan ODTÜ’ye ve öteki üniversitelere bilim adamları yetişmesini sağlayacak kadar gelişme göstermiştir. Başta, İlhan Tekeli, Aydın Germen gibi plancılar sonradan ODTÜ’ye öğretim üyesi olarak geçmişlerdir. Daha birçok uzman Tanju Polatkan, Alev Damalı Devlet Planlama Teşkilatında da bölge planlamasının izleyicisi, uygulayıcısı olmuştur.

O bakanlığın bu görevi vardı. Sonra, 1961’de Devlet Planlama Teşkilatı kurulduğunda, bu örgütün bir görevi de bölge ölçüsünde ekonomik planlar yapmaktır. Bu iki kamu kuruluşu, Bakan-

lıkla Devlet Planlama arasında bir görev karışımı bir durum ortaya çıktı. Şöyle bir çözüm bulundu: “Bu çalışmaları birlikte yürütelim” diye bir ön anlaşma, protokol imzalandı. O zamana kadar biliyorsunuz, o zamanki İmar ve İskân Bakanlığı kuruluş yasasına dayanarak, bölge planlaması çalışmalarını Doğu Marmara Bölge Planını kamuoyuna sunmuştu. OECD’nin işbirliğiyle Antalya’da tarım ve orman ağırlıklı bir bölge planlaması çalışması başlatmıştı. Sonra, Zonguldak bölgesini ele almıştı. Devlet Planlamanın Kuruluş Yasasında böyle ekonomik bölge planlaması yapma yetkisi DPT’ye verilince, Devlet Planlama Müsteşarlığıyla, bakanlık temsilcileri bir araya geldiler, “Ortak çalışalım, birbirimize yardım edelim” sonucuna vardılar. Gerçekten, Çukurova Projesi, DPT ve İmar İskân Bakanlığının ortak projesi olarak başlamıştı.

Yalnızca, başında Tuğrul Akçura’nın bulunduğu Doğu Marmara Bölgesi planı 1960-61 o yıllarda hazır duruma geldi. Sonradan ODTÜ’ye geçen rahmetli arkadaşımız, güzel bir planın hazırlanmasını sağlayıp, onaya sunacak duruma getirmişti. Fakat öbürleri gibi bu plan da onaylanıp resmi bir kimliğe kavuşamadı. Maalesef, bölge planlamasıyla ilgili olarak bir tutucu görüş, daha doğrusu karşı görüş gelişti: “Bölge planlaması bölgecilige yol açar” diye. İmar ve İskân Bakanlığı’ndan ayrıldıktan sonra Kurucu Meclis Üyeliğine geçen hocamız Fehmi Yavuz bunun tanığı olmuştur.

DPT Müsteşarlığı kurumunda gelen, iki kez müsteşarlık yapan, değerli maliye bürokrati rahmetli Memduh Aytür “bölge çapında planlama olmaz, il çapında olur, Türkiye üniter bir devlettir” görüşünü ileri sürerek bölge planlama çalışmalarını sona erdirdi. Bu görüşlerin ilk önce bir broşür olarak yayınlattı. Sonra da Kalkınma Yarışında Türkiye adlı yapıtında da buna bir bölüm olarak yer verdi. Memduh Aytür bölge planlama çalışmalarının böylece rafa kaldırılmasına neden oldu. Girişilen projeler yarıda bırakıldı.

Bölge planlaması yerine kalkınmada öncelikli yöreler adı altında geri kalmış illere, sonradan siyasal yeğlemelerle kimi ilçeleri de içine alan geniş bir liste oluşturuldu. Bu il ve ilçelere kimi yatırımları özendirmek amacıyla kamu yatırımlarında öncelikler, özel girişimcilere de kredi kolaylıkları, vergi bağışıklıkları sağlanma yoluna gidildi.

Türkiye’nin bölgelerarası farklılıklarını, ekonomik, kültürel, sosyal, farklarını giderecek yöneltilere, uygulamalara, bunun için de bölge planlamasına gereklilik vardır tezini ilk savunan kürsü olmuştur buradaki şehircilik kürsümüz

Bölge planlama çalışmaları sürdürülseydi bence bölgencilik yolu açılmaz, ulusal bütünleşmenin gerçekleşmesine katkıda bulunurdu. Pek çok ülkede bölge planlaması yapılmıştır. Örneğin, Fransa’da bize benzeyen bir devlet yapısı vardır, orada da bölge planlaması sayesinde geri kalmış olan Brötanya bölgesi, bölgelerarası dengeli kalkınma yöneltleri çerçevesinde, bölge planlama yoluyla ulusal bütünlüğe kazandırılmıştır. Bizde de pekala bu dengesizlikler giderilseydi, bugünkü anarşik harekete de yol açılmamasına katkıda bulunurdu..

N.C. – B.T.: Hocam 1985 yılında Devlet Planlama Teşkilatına bölge planlama yapma yetkisi verildi. Fakat, o günden bugüne kadar da bölge planları yapılamadı. Bu arada GAP gündeme geldi. Son zamanlarda DOKAP gibi birtakım bölge planlama çalışmaları var. Ayrıca Avrupa Birliği süreci ile bağlantılı olarak istatistiksel bölge birimleri (NUTS) oluşturuldu. Bölge planı ile ilgili 1985’ten sonraki süreci değerlendirdiğimiz zaman, dünden bugüne bölge planlarının yapılmasının nedeni nedir?

C.G.: Şunu şöyle söyleyeyim: bölge planlaması GAP’la Özal tarafından yeniden başlatıldı. Bu bizim yaklaşımımızı yansıtmayan bir yaklaşımdı. Türkiye’nin bütün olarak kendi doğal bölgeleri içinde, bölge planlamaları yürütülebilirdi. Halbuki, GAP proje esasına dayandırılmıştır. Yalnızca GAP ve onun kapsamındaki illeri içeren bir proje. Bu Türkiye’deki ülkesel planlamanın, kalkınma planlamasının bütünleyici bir parçası değil. GAP ile birlikte olağanüstü hal bölge valiliği belki de birtakım ayırımıcı hareketlere neden olan yerlerin haritası çizilmiş oluyordu.

GAP’la ilgili girişim parçacı bir yaklaşımdır. Doğu Karadeniz, Konya, Doğu Anadolu Bölgesi için DAP, KOP, DOP gibi projelerin ayrı ayrı ele alınması doğrultusunda birtakım çalışmalar başlatıldı. Birbirinden ve yönetimden, yönetim sisteminden kopuk çalışmalar. Birbiriyle bağlantısı olmayan üniversiteleri ön plana çıkaran çalışmalar.

Türkiye’de yeterince bölge plancısı var, iktisatçı var, sektörlerle ilgili çok sayıda uzmanımız var. Biz kalkınmayı hem sektörel ölçekte, hem de bölgesel ölçekte pekala geliştirebilirdik. Bu fırsatı Türkiye kaçırmıştır. Bölgelerarası dengesizlik konusu gözden kaçmıştır. Bölgelerarası denge-

sizlik çok gelişen bölgelerin, azgelişmiş bölgelere katkıda bulunmasına, onların kaynaklarını harekete geçirmesine ilk ivmeyi, ilk hareketi vermesini sağlamak için ülke çapında dengeli birtakım kaynak aktarımlarını gerektirir. Bu yapılmadıkça doğrusu bölgesel kalkınma kendi yağıyla kavrulmaktan öteye gidemez.

Şunu söyleyeyim: “NUTS” dediniz, yani istatistik bölgeleri dediniz. AB’nin isteğiyle yapılmıştır. Bu tekil (üniter) devlet yapısında bölgesel ölçekte eyaletler kurarak federal yapıya gidişi yansıtan bir girişim ile birlikte değerlendirilmelidir. Türkiye’nin bölgeleri biliyorsunuz, önce coğrafya bölgeleri olarak, tarım bölgeleri olarak ortaya çıkarılmıştır. Hem Devlet Planlamanın hem de İmar ve İskân Bakanlığının bölgelerin durumlarıyla ilgili cilt cilt çalışmaları vardır.

Bunları bir tarafa iterek, yalnızca nüfus ölçüsüne ve gelir durumuna bakarak, bu NUTS bölgeleri belirlenmiştir. Oysa, bunu yalnızca istatistik bölgesi olarak ele almamakta yarar var. Bir de Mecliste bir yasa tasarısı var. Başlangıçta, adı Bölge Kalkınma Ajansları olan bu tasarı nedense (bölge sözcüğüne itiraz edilebilir düşüncesiyle olabilir) yalnızca Kalkınma Ajansları yasa tasarısı adını almıştır.

Yasa tasarısının gerekçesinde bölgelerarası dengesizlikleri giderme amacı vardır. Fakat, tasarı metninde bölgelerarası dengesizlikleri giderme diye bir şey yok: Yalnızca “bölge içi farklılıkları giderme” deyimini tasarıda yer alıyor. Bölge içi dengesizlikler ne demek? Kır ve kent arasındaki dengesizlikler, gelir dengesizlikleri bunları giderici yöneltleri anlatıyor. Oysa bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi çok daha önem taşımakta iken tasarıda böyle bir göreve yer verilmemiştir. Bir kez tasarı bu açıdan sakattır.

İkincisi, çoğu kaynağını kamudan alacak olan bir ajans, istatistik bölge merkezlerinde kurulacak. Fakat, bunun genel kurulunda en çok yüz üye bulunacak. Yereldeki birtakım kişiler, kuruluş başkanları genel kurula üye olabilecek. Fakat, valinin başkanlığındaki yönetim kurulu tümüyle özel kesimden oluşacak.

N.C. – B.T.: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği gibi sermaye sahiplerinin ağırlığını koyabileceği bir yapı mı?

C.G.: Tabii, Odalar Birliği, yani Ticaret Odası, Sanayi Odası başkanları yanında iki üye de yatı-

rımcılardan oluşacak. Vali zaten “vali de seçimle gelsin” diye bir öneri de gizliden ileri sürülüyor. Biliyor musunuz? Bunu Avrupa Birliği dayatmış. Bu tür bölgelere de özerklik verin, dayatmasında korkuluyor.

Özel kesim kamu adına, kamu fonlarını, kaynaklarını yönetecek. Oysa kamu malına, kamu parasına müteveli olunmaz. Bir zamanlar ODTÜ’de müteveli heyeti vardı, ODTÜ yönetiminin bu açıdan sakat olduğunu düşünüyordum. Mütevelliler hele çoğu da hiçbir katkıda bulunmuyordu. Üniversite, bugünkü vakıf üniversitelerine tabii, özel kesim holdingler, hiç öğretim ve akademik yaşamla ilgisi olmayan kişiler, ODTÜ’de karar verilecek müteveli heyetindeydi. ODTÜ’nün içinden insanlarla birlikte Öğretim Üyeleri Derneğinin kurucu ve ilk başkanı olarak buna karşı çıktım.

Özel kesim, sermaye sahipleri ağırlıklı karar organı, bir yönetim kurulu oluşturuluyor. Bu da sakattır. İleride büyük sakıncalar yaratacaklar diye düşünüyorum. Bölge planlaması açısından önerimiz şudur: Türkiye ulusal kalkınma, ülkesel kalkınma planlaması yoluyla güdülecek yöneltilemlerle hem ulusal, ülkesel kalkınmadan ödün vermeyeceksiniz, hem de bölgelerin ulusal kalkınmadan yararlanması, ulusal kalkınmaya katkıda bulunmasını sağlayacaksınız. Böylece ileri gitmiş bölgelerden geri kalmış bölgelere kaynak aktarımıyla bölgelerarası dengesizlikler ortadan kaldırılabilecektir.

İstanbul Mimarlar Odasının çağrısı üzerine 1961’de “Devlet Planlama Örgütü kurulduktan sonra “bölge planlaması” konulu bir konferans vermiştim. (Bir özetini SBF dersinde yayınlamıştım). O zamandan bu yana dengesizlikleri konusunu tartışmaya başladık. Bölgelerarası dengeli kalkınma nasıl yürütülmeli, bu planlamayla yerel planlama, imar plancılığı arasındaki ilişkiler konusundaki tartışmalar 1961’den bu yana Türkiye’nin gündeminde.

Bence, Türkiye’nin bütünü, bütünsel gelişmesi içinde değerlendirmeliyiz. Bölgelerarası dengesizlikleri giderici yöneltilemlerle bağlantılı olmayan bu çözüm önerileri, tasarılar bence gerçekçi de değildir.

N.C. – B.T.: *Bölge planlama düzeyi yanında bir de kent düzeyi var. Aslında, kentte de büyük eşitsizlikler, dengesizlikler var; kente ilişkin yöneltilemler, stratejiler üretilmesi gerekir. Arsa*

yöneltilemleri oluşturularak bunların uygulanması da önemli değil mi?

C.G.: Bir ülkede her açıdan, özellikle toplumsal açıdan, ekonomik açıdan, kültürel açıdan, eğitim açısından, sağlık açısından dengesizlikler varsa, bu dengesizlik kendisini kentte de, kırdada da yansıtır. Ülkemizde kentleşme, nüfusça büyümeye dayalı olduğu için, o açıdan dengesizliklerin ortaya çıkması böyle güdülen yöneltilemlerin sonucudur. Sorunlara köklü çözümler aramaksızın, yalnızca günlük gereksinimlere, yöneticilerin oy avcılığına dayalı çözümler ile yetinilirse, kentlerin yaşanmaz duruma girmeleri, kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma önlenemez. Türkiye’deki yerleşme, bölgesel, kentsel gelişme yöneltilemleri arsa, konut ve sanayileşme yöneltilemleri arasında bir bütünlük yoktur. Sorunlara bütünü içinde eğilmek gerekiyor. Biz öyle yapmıyoruz. Türkiye’de nüfusun yurt yüzeyine dağılımı dengeli değil. Dengeli değil, çünkü tamamen kırsal baskısıyla, iticiliğiyle oluşan bir kente göç var. Fakat, kentlerde bu yeni gelenlerin iş sahibi olması, üretici durumuna geçmesi, yerleşmesi ve kente uyum sağlaması için hiçbir yönelti yok.

Bölge planlaması bu açıdan dengeli bir yerleşmeyi de amaçlamak zorundadır. Yalnızca İstanbul’a, Ankara’ya, İzmir’e, Adana’ya, Diyarbakır’a ve öbür büyük kentlerimize yönelik bir nüfus akını yaşıyoruz. Bölge planlaması yoluyla endüstriyel tesislerin, ekonomik etkinliklerin kimi gelişme öteklerinde, bölge merkezlerinde kurulması, nüfusun orada toplanması, dengeli bir yerleşme yöneltisine neden olmuş değil.

Bir fabrikanın nerede kurulması gerektiğine ilişkin hiçbir denetim hatırlıyor musunuz? Kaldı ki, bu fabrika izinsiz kurulduğu zaman da bağışlamalar çıkarılmaktadır. İlk Beş Yıllık Kalkınma Planında bu dengesizlikleri gidermek için güdülecek yöneltilemler arasında şu öngörülmüştür: geri kalmış bölgelerdeki gelişme, çekim (cazibe) merkezlerine yatırım yapacak olanlara birtakım öncelikler ve bağışlıklar sağlanacaktı; hatta geri kalmış bölgelere gidecek kamu çalışanlarına bir tür tazminat bile verilecekti, oradaki çalışmalara katılsın diye. Böylece, ülkesel kalkınma ereklerinden ödün vermemek koşuluyla, bu tür çekici öteklerde, bölge öteklerindeki yatırımlara öncelik tanınacak, özendirmelemler uygulanacaktı.

Sorunlara köklü çözümler aramaksızın, yalnızca günlük gereksinimlere, yöneticilerin oy avcılığına dayalı çözümler ile yetinilirse, kentlerin yaşanmaz duruma girmeleri, kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma önlenemez

Bunlar uygulamaya geçirilemedi. Endüstrinin ülke ölçüsünde dengeli dağılmasını sağladıkça, nüfus da dengesiz dağılır. Binali Tercan Yalova'da inceleme yapmıştı, o da katılacaktır. 17 Ağustos, 12 Kasım depremleri niçin bu kadar büyük insan ve mal kaybına neden olmuştur? Çünkü, sanayi, yerleşmemesi gereken yerde yerleşmiştir. İnsanlar oraya gelmiş ve büyük bir nüfus yığılması olmuştur. Depremin etkilediği alandaki nüfus Türkiye'nin neredeyse üçte biri değilse de dörtte birini kapsayacak büyüklükteydi. Yani, bu denli deprem tehlikesi olan bir bölgede doğrusunu isterseniz ne sanayiye ne de başka etkinliklere izin verilir. Buna izin vermemek gerekirdi.

O yüzden, sanayinin kuruluş yerinin denetlenmesi, bugün de hâlâ güncelliğini koruyan bir sorundur. Bir de eski bir söz var "İstanbul'un taşı toprağı altın" derlerdi. Ona uyarak herkes İstanbul'da soluğu alıyor. Bir ara Almanya'ya kadar uzuyordu. İstanbul bugün bir azman kent durumuna girmiştir. Tüm doğal güzellikleri, ekinsel değerleri, daha doğrusu nitelikleri, büyük ölçüde yitirilmiştir. Orada bir kâr-kent(profitopolis) dediğimiz bir azman kent olmuştur. Tarihsel değerleri yitilmektedir. UNESCO, neredeyse, bu tarihi yarımadayı koruma listesinden çıkaracak duruma gelmiştir. Yalnızca onlar da "ekümenik" dedikleri Patrikliğin bulunduğu Balat ve çevresine katkıda bulunuyorlar ya da korumaya çalışıyorlar.

Kent planlaması bölge ölçüsündeki planlamaların gereklerine, ereklere yönelik uyumlu olarak yapılmadıkça kentte de varıl ve yoksul mahalleleri ortaya çıkar, gecekondu ve imarlı lüks apartmanlı bölgeler ortaya çıkar. Bunlar Türkiye'de toplumsal-ekonomik yapının, gelir dağılımındaki çelişkilerin kent uzamına, yansımından başka bir şey değil. Kent planlamasının kendine özgü pek çok sorunları var. Sizler Oda olarak bu konuda pek çok etkinlik yapıyorsunuz. Bu yalnızca bir kent plancılığı konusu değil, toplumdan yana, toplum yararına çalışan, rant peşinde koşmayan, rantı paylaşmak için olur olmaz yerleri imara açmayan bir kent yönetimi anlayışının yerleşmesi gerekir.

Her türlü imar planı onaylama ve denetleme yetkilerinin İmar ve İskân Bakanlığı toplandığı dönemde de, İmar ve İskân Bakanlığında Müsteşarı olarak gördüm ki, bu yetkiler çok çeşitli açılardan yanlış kullanılmıştır. Hatta, şunu söyleyeyim: Siyasal yeğlemelerle kimi keyfi uygulama-

malar yapılmıştır. İmar planlarının yapılmasında, değiştirilmesinde, onaylanmasında ne yazık ki, imar yolsuzluklarını bakanlık personeli de şu ya da bu bakanlar da bu yanlışlıkları, daha doğrusu yolsuzlukları yapmışlar, yetkilerini kötüye kullanmışlardır.

Bu yetkilerin yerele devredilmesinde ben sakınca görmüyordum. Ama bu yetkilerin sorumsuzlukla kullanılması eğer denetlenmiyorsa bu yanlış olabilirdi. Rahmetli Haldun Özenle bu yetkilerin yerele devredilmesinin yerelde rant peşinde koşanların çıkacağını, belediyelerin bu rantı paylaşma yoluna gitmeleri tehlikesine değinmiştik. Bu konudaki ortak görüşlerimizi hem Cumhuriyet Gazetesinde, hem de meslek dergilerinde yayınlamıştık. Bu yetkilerin özekte toplandığı dönemde de, bu yolsuzluklar olmuştur, yetki kötüye kullanılmıştır. Ama, bugünkü bakanlığın da imar planlarının yapılması, onaylanması, hatta uygulanmasının izlenmesi, denetlenmesi konusunda çok sınırlı bir yetkisi vardır. Başkentte, kentleşmeden ve kent plancılığından sorumlu, kentleşmenin sahibi bir bakanlık Türkiye'de yoktur. Bugünkü bakanlık bu iş için tam örgütlenmiş değildir. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile İmar ve İskân Bakanlığı birleştirilirken kimi birimler koparılmış ya da küçültülmüş, daha doğrusu koskoca bakanlık bir tek genel müdürlüğe indirgenmiştir, Özal döneminde. İkincisi; yasa gereği belediye meclislerinin uyguladığı planları, bakanlığa gönderme zorunluluğu bile yoktur.

İncelemek için siz Planlama İmar Genel Müdürlüğünü kaldırırsanız, bütün bakanlığı tek bir genel müdürlüğe indirerseniz, bu böyle bir sonuç verir. Yani, dünyanın her yerinde ister merkeziyetçilik ağır bassın, isterse yerellik ağır bassın, daima imar işlerinde merkezden bu genel yöneltilere, yasalara ve uygulamalara uygunluk açısından bir denetim, bir gözden geçirme söz konusudur; bir de yasalara aykırılık durumunda teftiş, denetim yoluyla bu uygulamaları denetlemek yoluna gidilir. Özal'ın eğilimi yalnız Başbakanlıkta bir teftiş kuruluna aktarmaktı. O yüzden de "müfettişler orada toplanacak" denildi. Bu teftiş kurulları kaldırıldığı gibi, hiç konuyla ilgisi olmayan ve mali yargı Sayıştay devreye sokulmak istenmektedir, bu da bence çok yanlıştır.

N.C. – B.T.: Hocam, sizin birde kamu deneyiminiz oldu. İmar ve İskân Bakanlığı'nda müsteşarlık dönemini nasıl değerlendiriyorsunuz?

C.G.: Müsteşarlık şöyle oldu: 1974'te MSP ile CHP'nin ortak hükümet olduğu dönemde İmar ve İskân Bakanlığı CHP'li bir bakana bırakılmıştı. Bakan sayın Ali Topuz bizlerden yardım istedi, özel bir danışma kurulu oluşturuldu. Bu danışma kurulunda, Mimar Turgut Cansever, Tuğrul Akçura, İlhan Tekeli, Şevki Vanlı, Tahrir Erdem, Ruşen Keleş'le ben de katılıyorduk. Bir zamanlar Mimarlar Odasının genel sekreterliğini yapmış deneyimli, aynı bakanlıkta görev almış olan bir arkadaşımız Ergun Unaran bu özel danışma kurulunda yer aldı. Bir de, Karadeniz Teknik Üniversitesinden Haldun Özen, özellikle kadastroyla ilgili konularda yardıma bulunmak üzere Ankara'ya gidip geliyordu. Bu Kurulun gündeminde iki temel konu vardı. Birincisi; arsa ve konut, ikincisi imar planları konularıydı.

Bu kurulda bir-iki ay çalıştıktan sonra, müsteşar aranıyor, şu olsun, bu olsun diye öneriler verdik. Sonra bana kaldı, ben doğrusu bu ara Üniversiteden yurtdışına gitme sıram gelmişti. Bizi bağışlayın demeye kalmadı, “yurtdışına gitmekten daha önemli işler yapacaksınız” dedi Sayın Topuz. O dönemde Kıbrıs hareketi olmuştu, biz Kıbrıs'ı da düşünüyorduk, ama Türkiye'deki sorunları zaten birlikte incelediğimiz için, kimi çözüm yolları üretme yoluna gitmeye çalıştık. Bunlardan biri, arsa yöneltisi idi. Genelde kamu arsalarının ucuza dağıtılması yolunda uygulamalar gelişmişti. Gecekondu baş ağrıttıracak düzeydeydi.

Biz iyi bir konut ve yerleşme yöneltisinin aracı olarak arsalar kamunun iyeliğinde kalmalı, iyelik devredilmemeli, fakat uzun süreli olarak yararlanma, kullanma hakkı verilmelidir görüşü gelişti. Arsa konusunu böyle çözelim dedik.

İkincisi; konut, zenginler zaten konutunu yapabilecek durumda idi. Düşük gelirli için sosyal konut üretmeye yönelelim istedik. Gereksinmelere, olanaklara bakarak “şu kadar konut üretilim” istedik. Mesken Genel Müdürümüz üretemeyeceklerini söyledi. Bu belki de onların bir tür direnişi olabilirdi. Genel Müdürün seçimde AP'den milletvekili aday olması bir kuşku yaratmıştı. Doğrusu, bakanlığa bu konuyu uygulamaması, 775 sayılı Yasanın gereklerini yerine getirmemesi demek olacaktı.

Gecekondulaşmayı önlemenin yolları dediğimiz gibi, hem arsa hem de krediyle ve projeyle destek-

leme yanında acaba neler yapılabilirdi? Özellikle de karşımızda bu gecekondu alanlarındaki iyelik sorunu çözülmemişti. Özellikle, örneğin, Ankara'da “Demetevler” denilen bölge tamamen imar dışında imar yasalarına aykırı olarak gelişmiş bir bölge idi. Burada tarlaları kadastro parselleriyle kağıt üzerinde bölmüşler, bu parseller üzerine on katlı apartmanlar dikmişler. Adı caddeler, sokaklar için de daracık aralar bırakmışlardı. Bölgede hiç altyapı yoktu. Böylesi, plansız, yasadışı bir kaçak gelişme olmuştu. Bu, yalnızca onların kabahati değildi. İmar planlaması kapsamındaki bölgede özel iyeliğin var olduğu yörelerde hisseli tapuya yol açılmış, gerekli önlemler kamuca alınmamıştı. Buralara imar planlaması gitmemişti. Yani planlama kentsel gelişmeye yön vermemişti. Önce oraya yapılaşma gitmişti.

Burada iyelik sorununu çözme, iyelik haklarını sağlamak gerekiyordu. İmar parsellasyonu yapılmadığı için burada herkesin elinde tapusu var ve bir apartman dairesine girmiş içinde oturuyor. Elleri, şu sokakta, şu apartmanda, şu numaralı dairenin sahibi olduğunu, bilmem kaç binde ya da milyonda şu kadar payı olduğunu gösteren “arsa paydaşlı” bir noter senedi vardı. Oysa, bu senet üzerindeki açıklamanın kat irtifakı tapusu yerine geçemezdi. Ortada bir kaçak yapı vardı. İçinde konutun kendisinin olduğunu gösteren bir tapu yoktu. Bir gün biri elinde aynı blokta, aynı katta, şu numaralı daireyi satın almış olduğunu gösteren paydaşlı bir noter senediyle gelse “burası benim dairem, çık bakalım dese” çözüm güçlü olandan yana olurdu. Bu anlaşmazlık kolay giderilemezdi. Bu yüzden de bir güvencesi yoktu. Bunu çözemedik, yasallaştırmak için o kadar çalışma yapıldıysa da iyelik sorununu, paydaşlı noter belgesi sorununu çözme başaramadık.

Başka bir sorun da Boğaziçi'ni korumakla ilgili bir konuydu. Bakanlığın çok çeşitli planlama çalışmaları vardı. Boğaziçi yasası çıkarılmış değildi, ama bakanlık yetkisini kullanarak kurduğu İstanbul Nazım İmar Bürosu planı hazırlanmıştı. Planlama İmar Genel Müdürlüğü'nde planlar geliştirilmişti. Bir türlü onaylanmamıştı. TRT'nin bu konuda bir istemi vardı. Bu isteme bir türlü yanıt verilemiyordu. Gerekçe olarak, “bizim planımız daha onaylanmadı, ama taslak burasını yeşil alan olarak gösteriyor” belirtiliyordu, O zaman anladım ki, daha plan onaylanmamış. Bunun üzerine giderek, Boğaziçi imar planlarını

İkincisi;
konut, zenginler zaten konutunu yapabilecek durumda idi. Düşük gelirli için sosyal konut üretmeye yönelelim istedik. Gereksinmelere, olanaklara bakarak “şu kadar konut üretilim” istedik

biz bakanlık olarak kesinleştirme düzeyine müsteşarlığım döneminde girdik.

TRT durumuna da “burası yeşil alandır, ama yeşil alanın koşullarına uyacak yoğun olmayan bir yapılaşmanın bir kamu kurumu olan TRT’ye sağlanabilir ve böylece yeşil alanı korumak, oranın gecekondulaşmasını önlemek gerekir görüşümü geliştirmiş oldum ve öyle de yapıldı.

Beni en çok ilgilendiren konu şuydu: Kıyılarla ilgili olarak Yasaya eklenmiş olan 6-7-8 inci ek maddelerle ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştı. Birincisi; bunların otopark yeri ayrılmasıyla ilgiliydi. Maalesef çıkarılmış yönetmelikler bir yana itildi ve bugün otopark karmaşası böyle büyük kentlerde çıktı.

Kıyılarla ve belediye sınırları dışında köylerle, kırsal alanlarla ilgili planlama ve yapılaşma konularıyla ilgili 7. ve 8. ek maddeler gereğince 1972 yılındaki değişikliğe karşın bakanlık 1974 yılında hiçbir düzenleme yapmamış durumdaydı. Müsteşar olarak ayrıntılarla uğraşacak yerde, belli konularda yetki devri yaparak, müsteşar yardımcılarını devreye sokarak, biraz daha bu tür yasal düzenlemeler üzerinde çalışmamın daha gerekli, yararlı olduğunu düşündüm.

Bu çalışmalar sırasında bir başka olay da ortaya çıktı. İstanbul’da Terkos Gölü ve çevresinde “Deliyunus” diye bir site konut projesine yetkisi olmadığı halde Çatalca Belediyesi’nce yapı izni verilmişti. Hürriyet Gazetesi 15-20 gün kupon dağıtıyor, “bu kuponlardan iki daireyi size vereceğiz” diye tanıtım yapıyordu. O zamanki genel yayın müdürü Nezih Demirkent Haydarpaşa Lisesinden arkadaşımı. Kendisine buranın gölün güvenlik ve koruma alanında olduğunu, Gazete’nin buna alet olmaması gerektiğini anlattım. “Ne yapalım iki daire verdi biz de okuyucularımıza veriyoruz, onların reklamını da yapmış oluyoruz, yasadışılık varsa ikinci dönem kuponları yayınlamayız” dedi..

Biz bu konudan yararlanarak ilk önce bir genelge hazırladık. Bu genelgeyle kıyalardaki yapılaşmanın derhal durdurulmasını istedik. Teftiş kurulu üyeleri bütün kıyılarımızı tek tek gezerek kaçak yapılaşmaları saptadılar. Teftiş kurulu hem teknik insanlardan hem de yöneticilerden, hukukçulardan oluşuyordu. Kısa sürede çok büyük hizmet gördüler, büyük bir rapor hazırladılar. Kıyılarımızda korkunç bir kaçak yapılaşma olduğunu saptadılar.

Bunu da dikkate alarak, Deliyunus hakkında şöyle bir yaklaşım geliştirdik: Ben, “Sayın Bakan, Sen İstanbul milletvekilisin, İstanbul’da yayınlanan bu gazeteyle bir görüşme yapın, ben görüştüm, ama bu yeterli değil, bir yasadışı gelişme” dedim. O gitti görüştü, o da uyardı. Fakat, birinci dizi kuponlar bitti, ikinci dizi kuponları yayınlamamaya söz vermelerine karşın birdenbire reklama başladılar, Nezih Demirkent arkadaşıma, “yahu ne yaptınız, hani söz verdinizdi, ama sözünüzde durmadınız” dedim: Buna karşılık bana “sizin bakanlığınızda o kadar yolsuzluk var ki, bakanlığınıza güvenemiyoruz” yanıtını verdi. Ben de buna karşılık, şunu söyledim: “Biz yasanın gereklerini yerine getireceğiz, yalnız bizim bakanlığımızda bir yolsuzluk varsa, siz gazetecisiniz, bize yardım edin, bu yolsuzlukları ortaya çıkaralım, yoksa böyle afaki biçimde suçlamak doğru olmaz, size de yakışmaz”. O zaman müsteşar yardımcımız Melih Doğan’ın başkanlığında ilgili bakanlıklardan denetim elemanlarından oluşan bir yüksek kurul kurduk. Konuyu Mülkiye müfettişleri belediyecilik açısından, müfettişlerimiz imar uygulaması, Maliye Bakanlığı birtakım vergi kaçaklıkları, Turizm Bakanlığı turistik gelişmeler, Sağlık Bakanlığı içme suyuna ve çevreye zararları, Orman Bakanlığı alanın orman sınırları çıkarılması açısından incelediler. Yüksek inceleme kurulu olay yerine yolladık. Burasını Orman Bakanlığının “makilik alan, bu orman niteliğini yitirmiş bir alandır” diye koruma kapsamından çıkardığı anlaşılıyordu. Makiliğin ne ölçüde orman niteliğini yitirdiği kuşkuluydu. Üstelik, tapu kayıtlarına göre bu alanın girişimcilere çok düşük bir karşılıkla satıldığı anlaşıldı.

Çatalca Belediyesi de belediye ve mücavir alan sınırları içinde olmayan, fakat yetki alanının da dışında olduğu halde bunlara yapı izni vermişti. Bu izinler “keemlen yekun”, yani tümüyle yok sayılacak nitelikte bir belediye tasarrufu idi. Burayı orman idaresinden 10 liraya aldılarsa değerini 1 lira gibi göstermişler, Hazineye zarar vermişlerdi. Sağlık Bakanlığı temsilcisi buranın tamamen sağlığa aykırı bir şey olduğunu, Terkos Gölü’ne her türlü sıvı, hatta katı atıkların atılacağı ve suyu kirleteceği, bunun İstanbul halkının sağlığına zararlı olduğunu saptamıştı. Bunun üzerine bu inşaatı durdurduk. Bundan dolayı da CHP’liler tarafından çok eleştiri aldım. CHP’li belediye başkanı da güç durumda kalmıştı. Sonradan bir konuşmamızda o belediye başkanı “beni mahvet-

tiniz” dedi, “hayır siz kendinizi mahvettiniz, bunu kaç paraya yaptınız?” dedim. “300-400 bin lira belediyeye bağış aldık” dedi. Bu bağıştan kendisine ne hisse düşüp düşmediğini bilmiyorum, onu suçlayamam.

Müsteşarlık dönemimde kıyılarla ilgili yasal düzenlemeler üzerinde yoğunlaştım. O zamanki İmar ve İskân Bakanlığı kentleşmenin sahibiydi. Bu su bölge alanlarında, bu akarsularda ne gibi tedbirler alınacağı konusunda İmar ve İskân Bakanlığıyla, Sağlık Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı arasında bir protokol imzalanmıştı. Vaktiyle ben bunu kitabımda o zaman bahsetmiştim. Daha su ürünleri yasası çıkarılmadan, İmar ve İskân Bakanlığının Bölge Planlama Birimi bunu düşünmüş bir protokole bağlamıştı. “Bu su havzalarında 200 metre koruma, ondan geriye doğru bina yapılmayacaktır, yapılırsa şöyle olacaktır, katı ve sıvı atıklarla şu tedbir alınacaktır” diye protokol yapmışız. Bunu da uygulamamışız, bu açıdan da Bakanlık görevini yapmamıştı. “Bunlar mafya, senin bu işle ilgilendiğini biliyorlar, kıyılarındaki adamlar da kendini korur” dediler. Önemli değil, ama bu kez Kıyı Yasasının hem ek-7-8 diye bir yönetmeliğe bağlayarak, çalışmalarımızı sonlandırdık. Yalnız, şöyle bir şey oldu: Tam biz kıyılarla ilgili bakanlığın yetkilerini düzenleyen yönetmeliği geliştirdik, o sırada hükümet değişikliği oldu, Bu kez bir inşaat mühendisi olan Selahattin Babüroğlu ikinci kez bakan olmuştu. İlk yaptığı toplantıda, “kıyılarla ilgili bu çalışmalar bakanlığımızın yetkisi dışındadır diye iddialar var, Anayasaya aykırıdır” diye görüşler ileri sürdü. Bütün müsteşar yardımcılarını genel müdürler, yardımcılarıyla arkadaşlar, ben yanıt bile vermeden, onlar “bakanlık yasayla verilen görevi yerine getirmiştir. Genelgeleri yönetmeliğe dönüştürme çabalarının biran önce sonlandırılması gerekir, Anayasa ve hukuka aykırı hiçbir şey yoktur” dediler. Müsteşar yardımcısı Yılmaz Güler’in çıkışını hiç unutmuyorum: “bakanlık burada ilk kez görevini yapıyor” dedi. Bürokratlar gerekeni söylediler. Benim konuşmama, savunmama gerek kalmamıştı. O zaman, Babüroğlu “peki yönetmelik hazır olsun” dedi.

Gerçekten de onun döneminde, Yönetmelik 1975 Ocak ayının ikinci yarısında gerçekleşti, yayımlandı. Bu arada şunu da yaptık: kaçak yapılaşmaları saptamak, durumu belgelemek amacıyla Harita Genel Müdürlüğünden rica ettim. Hava

uçuşa elverişli olduğu 18 Mart günü tüm kıyılarımızın havadan fotoğrafını çektiler. Kıyılarındaki tüm yapılaşmayı hava fotoğraflarıyla saptamış olduk. Bu Bakanlık ile Harita Genel Müdürlüğü’nün işbirliği ile sonuçlandı, bu fotoğraflar bakanlığın arşivine konuldu. Bunların saklanıp saklanmadığını öğrenemedim. Böylece, kıyılarındaki yapılar tek tek binalar ölçüldü, yanlışlıklar, kaçaklar saptanmış oldu.

Şehircilik ve konutla, arsayla ilgili önerilerimiz aslında bir reform niteliğinde idi. Bu uzun boylu tartışma ve çalışmalardan sonra, köklü önlemleri içeren, ilk kez yasa gücünde bir kararname çıkarılması önerisini hazırladık ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunduk. Başkanlıktan da bunu bir an önce gündeme alınmasını istedik. Hem İmar Yasasıyla, hem de gecekondu, hem arsa ve benzeri konulardaki yasaların değiştirilmesi amacıyla bakanlık yasa gücünde kararname çıkarma yetkisini almak amacıyla bir yasa çıkarılacaktı. Böylece, reform biçimindeki bu önlemler hepsi birden yürürlüğe girecekti. Gecekondu alanlarında arsa iyalığının devri yerine uzun süre kullanma intifa hakkı gibi daha farklı konut ve arsa yönehtileri uygulanacaktı. Kent planlarının uygulanması konusunda kimi köklü önlemleri içeren bir reform olacaktı. Adına şimdi reform dedikleri şeylerden farklı bir anlayış içinde bakanlığın kendi görevlerini daha iyi yerine getirmesi için düzenlemeler yapılacaktı. Ne yazık ki, biz bunu sunduktan sonra Meclis gündemine gelmesine karşın hükümet değişikliği nedeniyle (I. MC Milli Cephe Hükümeti kurulunca) bu gündemdeki yerini de yitirdi ve yasalasamadı.

N.C. – B.T.: Kent plancıları ile de uzun yıllar birlikte çalıştınız ve onların eğitimlerinde katkılarınız bulundu. Kent plancılarının yaşanan kentleşme ve planlama sürecindeki rollerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

C.G.: Şimdi, şöyle: Kent planlaması bir disiplinlerarası yaklaşımı gerektiren, bir ekip çalışmasını gerektiren bir süreçtir. Kuşkusuz, burada artık mimar değil, mimardan farklı bir eğitim görerek yetişmiş kent plancısının, bölge plancısının bu ekibin eşgüdümünü yapması gerekiyordu. Gerçekten, 1960’lı yılların öncesinde, 1950’li yılların sonunda Türkiye’imizi ziyaret eden Birleşmiş Milletler kentsel arsa yönehtileri ve şehircilik konularını tüm dünyada inceleyen bir Charles Abrams’ın verdiği rapor şuydu: “Türkiye’de

Şehircilik ve konutla, arsayla ilgili önerilerimiz aslında bir reform niteliğinde idi. Bu uzun boylu tartışma ve çalışmalardan sonra, köklü önlemleri içeren, ilk kez yasa gücünde bir kararname çıkarılması önerisini hazırladık

Ortadoğu'nun gereksinim duyduğu özellikle şehirci niteliklerine sahip meslek adamlarının ve mimarların yetiştirilmesi konusunda bir üniversite kurulmalıdır" diyordu.

Bu rapor Birleşmiş Milletlerce kabul edildiği için ingilizcede öğretim yapmak yoluyla Orta Doğu Bölgesinde gereksinim duyulan kent ve bölge plancılarını yetiştirmek üzere Orta Doğu Teknik Üniversitesi kuruldu. Ama, kurulurken, birçok başka fakülteler de ODTÜ'de yer aldı. Şehircilikle ilgili olsun, olmasın eğitim, biyoloji konularını ele alan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin kuruluş amacı kent ve bölge plancısını yetiştirmektir.

O zamana değin böyle bir öğretim yapılmadığı için konu mimarlık, mühendislik konusu olarak ele alınmıştı. İTÜ bu konuda bayağı ileri gidiyordu, fakat mimarlık fakültesi içinde bir şehircilik enstitüsü vardı, orada bu dersleri kent konusunda uzmanlaşmış, tanınmış mimarlar veriyordu. Kemal Ahmet Aru, Gündüz Özdeş bunlar arasındaydı. Ancak bir şehircilik bölümü yoktu. Enstitü kapsamındaydı. ODTÜ'deki bölüm disiplinlerarası bir öğretim yapıyor. Yalnızca mimarlık değil, yalnızca mühendislik değil, ilgili bütün bilimlerle beslenen, sosyoloji, antropoloji dahil, yönetim bilimleri dahil, kent yönetimi, imar yönetimi ve tüzesi disiplinleri ile beslenen bir şehir plancısı ve bölge plancısı öğretimi verilmesine çalışılmıştır. Doğrusu, mimar olmalarına karşın, kent bilimleri ile ilgili, kent planlamasıyla ilgili yurtdışında öğrenim görmüş olan Tuğrul Akçura, Esat Turak, Gönül Tankut, Aydın Germen, Sümer Gürel bu öğretimi zenginleştirdiler. Sosyoloji bölümündeki değerli hocamız Mübeccel Kıray orada şehir plancılarına katkıda bulunuyordu. Buna benzer çok disiplinlerarası bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bölge planlaması yanında kırsal alan planlaması da okutuldu. Köy İşleri Bakanlığında müsteşarlık da yapmış olan Duran Taraklı da kırsal planlama dersleri veriyordu. Ulaşım planlaması ve benzeri konularda da değerli birtakım uzmanlardan yararlanılıyordu.

Şehircilik eğitimi yalnızca mimarların uğraşacağı bir meslek alanı olmaktan çıkmıştır. İngiltere'deki, Amerika'daki gibi disiplinlerarası takım içinde hukukçuların, yöneticilerin, yönetim bilimcilerin, toplum bilimcilerinin, insan bilimcilerin, istatistikçilerin de bulunacağı, ekibin ortasında kent ve bölge plancısı eşgüdümü sağlayacak, onlar arasındaki ilişkileri kurup, kent planına yansı-

masını sağlayacaktır. Sonradan da buna yakın bir yaklaşım gelişti, İTÜ'deki meslektaşlar böyle konularda sosyal bilimcilere yakışır araştırmalar yaptı. Hande Suher, İstanbul Nazım İmar Planı Bürosunun yöneticiliğini yaptı. Disiplinlerarası şehircilik öğretimine yönelmişlerdi. Ama ODTÜ bunun ilk başlatıcısı ve hâlâ da sürdürücüsü olmuştur.

Sonradan pek çok kent planlaması bölümü kuruldu. Özellikle mimarlık mühendislik fakültelerinde. Ben yeterince eleman sıkıntısı çektiklerini gözlemliyorum. Bu mesleğin şehir plancılarının bir meslek adamı oldukları herkesçe benimsendikten sonra, Şehir Plancıları Odası kurulmasıyla onlar meslek odalarını oluşturdular. Fakat, çok sayıda Türkiye'de mimar olduğu için, açık söyleyeyim, onlar bu görev alanlarını biraz genişletme ve nedense, bu Şehir Plancıları Odasını dışlama eğilimini gösteriyor. Birincisi; kentsel tasarımın yalnızca mimarların yetki alanına girdiği. İkincisi; imar planlarının mutlaka ikinci bir imza olarak mimarlarca da imzalanmasını istiyorlar. Bu tartışılabilir, ama doğrusu, bu bizim ilgi alanımızın dışında bir konu. Kent plancılarının sesleri daha az duyuluyor. Daha kalabalık, daha eski bir Oda olduğu için mimarlar yasal düzenlemelerde daha etkili olabiliyorlar. Örneğin; arsalarla ilgili bir yasal düzenlemede, yasada şu yer almıştır: Mimarlar Odasının görüşü alınır. Bu iki oda arasında rekabet yerine işbirliğinin gerçekleşmesinin erdemine inanıyorum.

İstanbul'da kent konularını ele alıyorlar, uluslararası HABİTAT'tan sonra en kalabalık ikinci büyük organizasyon. Orada şehir plancıları olduğunu görmüyoruz. Oysa kent konularının ele alındığı bu toplantıda kent plancıları yer almıyor. Bence disiplinlerarası yaklaşımı korumak ve kente daha çok sahip çıktığımızı göstermek zorundasınız. İstihdam açısından da sorunlar var. Ben nereye gitsem belediye başkanına sorarım, "kent plancısı var mı?" diye, "yok Mimar ya da mühendisimiz var" yatını alıyorum. Bunu belediye başkanlarına sorular sorarak böyle bir hatırlatmada bulunmaktan öteye fazla bir etkim olamaz. Gerçekten böyle bir ekip olmadıkça, şehir plancısı, mimar, yapı ve sıhhi tesisat, makine mühendisliği, harita mühendisinin bir araya geldiği bir takım olmadıkça kent planlaması bekleneni veremez. Onların da bu devrede olması gerekir.

N.C. – B.T.: Kooperatifçilik konusunda da deneyimleriniz oldu. Bu süreçte kooperatifçilik nasıl gelişti?

C.G.: Kooperatifçilik konusunda Kent-Koop'ta danışman olarak çalışmaya başlamakla yeni bir kazanım elde ettim: Ben kırsal gelişme nede niyle, toplum kalkınması çalışmaları sırasında kırsal tarımsal kooperatifçilikle pek çok örnek olayı yerinde inceledim. Hatta 1981'de yayınlanan bir kitabım var "Kırsal Türkiye'de Toplum Kalkınması ve Kooperatifçilik" diye. Gerçekte kooperatifçiliğe ben TÜRK-İŞ'in sendika önderleri için verdiği eğitimde kooperatifçilik vardı. Bana "sen okutacaksın, sen bu konularla ilgileniyorsun" dediler. İlk önce "ben çok zaman ayıramam" dedim. Sekiz saat onlara ders verdim, ikinci dönem başka bir gruba 16 saate çıkardılar, 32 saate kadar çıktı.

Ben orada ilk önce işçi düzeyinde kooperatifçiliği anlattım. Orada bir-ikisi yüksek öğrenim görmüş, 30-40 kişilik bir grup oluyordu. Çoğunluk ilkökul mezunlarındandı. Onlara kooperatifçiliği anlatmak için kendimi böyle basit, anlaşılır tümceler kurarak, temel ilkeleri verme gibi bir alışkanlığı kazanma çabası içinde oldum. Kent-Koop'a giderken, bu tür bir deneyimim vardı, kırsal gelişmeyle ilgili örnek olaylarla beslenmiş bir kooperatifçilik. Sonradan, konut, kent kooperatifçiliği üzerinde uzmanlaşma fırsatını 1402'lik dönemimde Kent-Koop çatısı altında buldum. Her aşamasında bu Batıkent'in gelişmesi sırasında uygulayıcılarla, kooperatifçilerle sorunlar, uygulamalar, karşılaşılan güçlükler ve üretilen çözümler konusunda bilgi alışverişi beni çok geliştirdi. 1402'lik olmuş, Üniversite ile ilişkim kesilmişti. Geçinmek zorundaydım, geçimimi sağlamak için çalışmak zorundaydım; Holdinglerin önerilerini benimsemedim. Bir kooperatif kuruluşunun içinde çalışmayı daha onurlu, kendime daha uygun buldum.

Ben orada kent kooperatifçiliğinin sorunlarını kavramada, çözüm yolları üretmede bayağı kendi eksikliklerimi tamamladım, kendimi yeniledim. Bu üniversiteye dönünceye kadar orada ilk önce bir yapım şirketi vardı, Kentkoop'un Eskişehir Grubuyla birlikte kurduğu "ESTON" diye bir yapım ortaklığı vardı: ES-KENT. Sorumlu yönetim kurulu üyesi olunca, bu kez yapım süreçlerini daha iyi incelemek ve kavramak yoluna girmiş oldum. Ön-yapım (prefabrikasyon) yönteminin başarılı olması isteniyorsa, burada özel bir kredi

akış düzeneğinin kurulması gerektiğini yakından izleme fırsatını buldum. Ön yapım elemanlarını bir fabrikaya ısmarlıyorsunuz Bu fabrika size altı ay sonra da kullanacağınız yapı elemanlarını getirmeye söz veriyor. Siz onu sipariş verdiğiniz zaman, o buna göre çimento hazırlığı yapıyor, buna göre demir hazırlığı yapıyor, buna göre işçilik. O zaman, yüzde 10 peşin vermek yerine 20-25 vermek gerekiyor. Bu yapım sisteminin inceliklerini o kadar inceleme durumuna girdim ki, hatta kooperatif yapılarında ön yapım prefabrik sistemde yararlanabilir miyiz, bunun koşulları nelerdir diye iki ayrı bildiri sundum. Bir mühendis olarak değil de, bir kooperatifçi olarak olaya baktım, ekonomik yönüyle.

Bu arada Kent-Koop'un başarıları yayıldı, İzmir'de Ege-Koop, Bursa'da Emir-Koop, Kastamonu'da Kuzey-Koop, İzmit'te Yeni-Koop, Söke'de Yeni-Söke gibi kooperatif birlikleri kurulmuştu. İstanbul'da da Konut Birliği çalışmaları yapıyordu. Şu gereksinim vardı: Bunları bir merkez birliğinde, Kooperatifler Yasasına göre toplamak. Bu konudaki hazırlık çalışmalarına da katkıda bulundum. Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliğinin kurulmasında danışman olarak görev yaptım. Ana tüzüğün hazırlanmasında gerçekleştirilmesinde katkıda bulunmaya çalıştım.

1989'da Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliği'ni (TÜRK-KENT'i) kurduk. "Türkiye sözcüğünü kullanamazsınız, bunun için size izin vermiyoruz" dediler. Sonra, dava açtık ve kazandık. Çünkü, Türkiye çapında bizden önce kurulmuş, Türkiye çapında çalışmadığı, yalnızca Ankara'yla ilgili bir başka merkez birliği vardı, bu merkez birliği "Türk" adını kullanıyordu da biz niye "Türkiye, Türk-Kent" sözcüğünü kullanmayalım? Danıştay bize hak verdi ve böylece kuruluş işlemleri tamamlandı.

Çalışmalar sırasında ben Kent-Koop adına katılıyordum, bir genel müdür aranıyordu. Beni, Genel Müdür yaptılar ve ben en az bir yıl orada Genel Müdür olarak çalışarak, bu kez öbür birliklerimizin de sorunlarını, gelişme koşullarını inceleme fırsatı buldum. Kooperatifler Yasasında Türkiye Kooperatifler Birliği kurulması öngörülmesine, aradan 20 yıl geçmiş olmasına karşın Türkiye kooperatifçiliğinin ulusal ölçekte örgütlemesi gerçekleşmemişti. Bu amaçla Türk-Kent'in öncülüğünde 1.inci Kooperatifçilik Kurultayının toplanması hazırlıklarını yaptım. Böyle bir

Ben orada kent kooperatifçiliğinin sorunlarını kavramada, çözüm yolları üretmede bayağı kendi eksikliklerimi tamamladım, kendimi yeniledim

toplantıda “artık Türkiye Milli Kooperatifler Merkezi kurulması zamanı gelmiştir, kuralım” önerisi sonuç bildirgesinde vurgulandı.

TÜRK-KENT öncülük etti, böyle bir çalışmanın içine girdik. O zaman Karayalçın Türk-Kent’in başkanıydı, o da bu konuda katkıda bulunuyordu. Ama, biz en büyük kooperatif birliği olarak Kasım Önadım’ın başkanı olduğu Esnaf ve Sanatkar Kefalet Kooperatifleri Merkez Birliğiyle işbirliği yaparak, hazırlıklarımızı tamamladık. Öbür ilgili merkez birlikleri ve birliklerde en az yedisinin katkılarını, katılımlarını sağlayarak, Türkiye Milli Kooperatifler Birliğini kurduk. Fakat, ilgili iki bakanlık (biri Sanayi ve Ticaret, öbürü de Köyişleri ve Tarım Bakanlığı) arasında görüş ayrılığı çıktığından söz edilerek onaylama savsaklandı. Anasözleşme örneğinin çıkarılmamış olmasına sığmıyorlardı. Yıllardır bu görevi ilgili bakanlıklar yerine getirmemişlerdi. Bir dava açtık, “bu kanunun gereğini yerine getirilmesidir” diye. Fakat, kooperatiflerle iki bakanlık ilgiliydi, birincisi bunların ikisi anlaşılmadılar, sanıyorum özellikle Tarım ve Köyişleri Bakanlığı karşı çıkıyordu.

Bunun üzerine, hükümette iktidar değişikliği oldu. Yeni Ticaret ve Sanayi bakanı değişti uygun gördü ve onayladı. Ne davaya karar almaya gerek kaldı, ne de bir başka çalışma yapmaya. Böylece, Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin kurulmasını Türk-Kent öncülüğünde gerçekleştirmiş olmanın da benim kooperatifçilik yaşamımda ayrı bir yeri vardır.

Sonra ne oldu? Bu 1402’likle ilgili açtığımız dava Danıştay tarafından kabul edilince üniversiteye dönmek gerekti. Arkadaşlar “bizim aramızda olacaksınız” dediler, ben üniversiteye döndüm. Sonra, Türk-Kent’le ilişkim kesilmedi, bugün de hâlâ var. Danışman sıfatıyla, daha çok yayın, genel yayın yönetmeni, çünkü 1. Kooperatifçilik Kurultayını yaptığımız sırada ilk sayısını çıkardığımız Kent Kooperatifçiliği Bülteni yayınıni sürdürüyor. Bir yandan da onun genel yayın yönetmenliğini yapıyorum.

Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin de kimi etkinliklerinde rol alıyorum. Böylece yalnızca kent değil, kırsal ve kentsel kooperatiflerin sorunları üzerinde çalışma, görüş bildirme gibi bazı çalışmalarım hâlâ güncel olarak sürüyor.

N.C. – B.T.: Son günlerde “mortgage” dizgesi olarak bilinen konut kredisi ile ilgili

tartışmalar da yapılıyor. Bu dizgenin yasallaştırılmasına ve uygulanmasına yönelik çalışmalar konusunda ne düşünüyorsunuz? Bu kredilerden kimler, nasıl yararlanacak? Konut sorununa nasıl yaklaşılmalı?

C.G.: Onu da inceledik, hatta Cumhuriyetteki (17-19 ve 29 Eylül 2005 günlerinde yayınlanan) yazılarımda da belirttiğim gibi mortgage aslında taşınmaz tutusuna (ipoteğine) dayalı bir kredi dizgesi olarak Türkiye’de, Türkiye Emlak Kredi Bankası tarafından yapılmış bir uygulamadır. Bu sayede kooperatiflerin de öncelik kazandığı girişimlerde bir hayli konut üretilmiştir. Burada bir biriktirim, iki yıl içinde konut maliyetinin veya kredi tavanının dörtte birine kadar biriktirim yapacaksınız, bankada parayı saklayacaksınız. Sonra, size kredi açılacak. Bu kredi hazır bir konutu satın almak yanında bir kooperatif üyesine öncelikle veriliyordu. Türkçe’de “morgiç” diye okunan dizge daha çok Amerika’da ve ileri gitmiş ülkelerde uygulanan bir dizgedir.

Bu hazır konutlara bugün de bankalar kredi veriyor. Mortgage, kooperatif sistemini dışlayan bir model olarak taslakta düzenlenmiş. Böyle kayıt dışı ekonominin egemen olduğu bir ülkede nasıl uygularız? O da ayrı bir engel. Daha çok yüksek gelir gruplarının konut edinmesi ya da yatırım yapması için uygulama bulabilecek bir dizge sistem şudur: Konut kredisi açılır, bunun karşılığında hisseler piyasada dolaşır. Tamamen spekülatif amaçlar vardır. Bu sayede konut kredisi veren bankaların, finansman kuruluşlarının kaynak yaratması için bir sistem bu, öyle konut edinecek kimsenin yararına söylenirse de, kira öder gibi sözlerle böyle bir durumu var.

Kooperatiflerin yapacağı konutlar için herhangi bir düzenleme yapılmıyor. Toplu Konut İdaresi zaten kooperatiflere karşı. Kooperatif konutlarına kredi açmıyor, ama trilyonlarca yeni Türk Lirasıyla 150 bine varacak devletin kendi yaptıracağı konutlara harcıyor. Devlet yap-satçılık yapamaz. Gazetelere ilan veriyor, kuralar çekiyor.

Bir de ortada bir aldatmaca daha var. “75 ve 90 metrekarelik evleri de dar gelirli ve yoksullara ayırdık” diyorlar. Halbuki, 775 sayılı Yasayı bir anlamda uygulayacaklar, “450 milyonun üstünde yahut 450 liranın üstünde olanlara verilmez” diyorlar. Kime verilir? 450 YTL’nin altında geliri olanlara. Peki, bunun 200-250 milyonluk

taksitini nasıl ödeyecek? Türkiye’de konut açlığı olduğu için birçok insan yoğun biçimde çok sınırlı 1000’i geçmez ya da biraz geçer sayıda konuta, Toplu Konutun ürettiği konuta başvuru yapıyor, Televizyonlarda da bunun reklamı yapılıyor. Gerçekte, 1000 konut için 25-30 bin kişiden başvuru alıyorlar.

Önce toplu konut yöneltisini tersine çevirmek lazım. Bugün toplu konut fonlarından yararlanarak kooperatifler 1 milyon konut üretmiştir. Halbuki özel kesim bu kadar konut kredisini kullanıcı olmamıştır. Onlar büyük ölçüde desteklenmek isteniyor görülüyor. Aslında müteahhitler destekleniyor. İhale yoluyla yürütüldüğü için bayağı özel kesim de dışlanmış oluyor. Halbuki “özel kesime önem vereceğiz” diye bir yaklaşım bu iktidarda söz konusu. Ama, yalnızca müteahhitlere, o da yandaş müteahhitlere arka çıkıyorlar. Bunlara ihalelerin yapıldığı yolunda iddialar var, bunu tahkik edecek durumda değiliz. Yerel bölgesel yandaşlarına da ihale yoluyla veriyorlar. Halbuki, son yirmi yılda kooperatif yoluyla 1 milyon konut üretilmiştir. Kooperatifçilik ilkelerine göre çalışan konutlar devletin desteğiyle, belediyelerin de öncülüğünde bu başarıyı sağlayabilmişlerdir.

Bunu bir yana bırakıyor ve “yalnızca yüzde 85 düzeyine gelen kooperatif konutlarına kredi açacağız” diyor, bu ne demek? Başlangıçta yüzde 10’la açılıyordu, hadi bu yüzde 20-30-40’a çıktı, ama doğrusu gülünç bir şey, bunun yüzde 85’e çıkarılması, bunu zaten vermeseniz de olur, kooperatifler yüzde 15’ini de üyeleri bileziklerini satar, borç öder, tarla satar ve bu konutları edinebilir. Bunun da tersine çevrilmesi gerekiyor.

Kooperatif birlikleri Toplu Konut İdaresine çok çeşitli raporlar gönderiyorlar, “buna son verin, yanlış yapıyorsunuz, kooperatifleri ihmal edemezsiniz” diye. Kooperatifler kentsel dönüşüm konusunda da dışlanıyor. Belediyelere ve özellikle başkanlarına büyük yetkiler verilmiş durumda.

Kentsel dönüşümde halk yok, mortgage düzeninde halkın katılımı yok. Katılımcılıkta iyi yönetimin ilkeleri olan saydamlıkta ilgililerin ortak karar almasını savunur bir yönetim anlayışı içinde halk yok, halkın katılımı yok, halkın denetimi yok. Yalnızca devlet yap-satçı gibi hareket ediyor. Bu yanlış bir yöneltidir ve nereden bakarsanız bakınız sakıncalıdır. Bir de keyfilik söz konusudur. Bir gün biri gelir hangi müteahhitlere bu şeyler veri-

liyor, bunların AKP’yle ilişkisi nedir diye elbette bir soruşturma konusu haline gelebilir.

Bu mortgage sistemi dar gelirli için bir çözüm değildir. Biliyor musunuz, halkımızın, ya da hanehalklarının ancak yüzde 15’i yararlanabilecek. Yapılan açıklamalar bu nedenle kamuoyunu aldatmaktan başka bir şey değildir. Gelir dağılımı, açlık ve yoksulluk sınırıyla ilgili birtakım gerçekler var. Bunlara bakıldığında, doğrusunu isterseniz yapılması gereken şey, alt gelir grubundaki, düşük gelir grubundaki insanların barınma gereksinmesini karşılamaktır. Bunun için üretilen çözüm mülk konutu yerine kiralık konut yapmaktır.

İkincisi; kendi evini yapana yardım yöntemlerinin ya da kendi evini tamamlama yöntemlerinin uygulanmasıyla pekala dar gelirli yurttaşların geçekondusu yerine sağlıklı, düzenli, imarlı bir kentsel çevrede yaşamaları sağlanabilir. Bu bütün kentleşme ve konut yöneltilerimizin en büyük ölü noktasıdır, açmazıdır. Sosyal açıdan toplumsal konut yöneltilerinin ve kent yönetimlerinin bu konuya böyle yaklaşması gerekir, yoksa 30 bin konut İstanbul’da üretilecek, ancak bunlardan yalnızca 1000 tanesi düşük gelirliyle satmakla bu konu çözülmez.

N.C. – B.T.: Son olarak da afet konusuna değinebilir misiniz? Ülkemizde yaşanan afetlerden sonra afet ve risk yönetimi konusunda neler yapılmalı?

C.G.: Türkiye uzun süre ülkenin bir afetler ülkesi olduğunu kabul edip, oradan hareket etme şansını yitirmiştir, kullanmamıştır. Halbuki, afetler ülkesi olan ve özellikle deprem kuşağında olan bir ülkede böyle bir duyarlılık halkta da yaratılmıyordu. Bir kez, yönetim açısından çok başlılık vardır. Türkiye’nin bir Afet İşleri Genel Müdürlüğü olarak kırk yılı aşkın süredir bir deneyimi, birikimi vardır. Pek çok afetten sonra konut üretiminde, o yerleşmelerin yeniden planlanmasında büyük deneyim ve birikim sağlanmıştır. Bu bir yana bırakılmıştır. Merkezde çok başlılıktan kurtulmak için, acil yardım için genel müdürlük kurulmuştur. Bunun uygulayıcı, uzmanlık kadrosu oluşturulmuş değildir. Bu sözde bir kâğıt üzerinde bir genel müdürlüktür. Benim bildiğim 8-10 kişiden oluşmuş bir birim merkezde.

Özekte ayrıca bu birim varken, kriz özekleri oluşturuluyor. Yine aynı Başbakanlıkta afetlerle ilgili, depremlerle ilgili bir iki tane proje müdür-

Bu mortgage sistemi dar gelirli için bir çözüm değildir. Biliyor musunuz, halkımızın, ya da hanehalklarının ancak yüzde 15’inin yararlanabilecek. Yapılan açıklamalar bu nedenle kamuoyunu aldatmaktan başka bir şey değildir

lülüğü var. Bunlar da kendi başına çalışıyor, çünkü bunlar dış destekli, dışarıdan kredi alma gerektiği yahut istendiği için kredi verenin ya da bağışta bulunanın isteği üzerine Başbakanlıkta ayrı bir birim oluşturulması yanlıştır. Eskiden tek bir bakanlıkta bu fonlar toplanır ve yönetilirdi. Afet İşleri Genel Müdürlüğü çalışmalarını bu fondan yararlanarak sürdürdü. Belki, Afet İşleri Genel Müdürlüğü kadar işbirliğine, güç birliğine dayalı olan başka bir kuruluş yoktur. Birçok bakanlığın devrede olması gerekir. Bu açıdan Başbakanlığın çatısı altında bu işlerin yürütülmesi yararlı olabilir. İlgili birimlerin belki de başbakanlığa, özekteki birime doğrudan doğruya Başbakanlığın altına alınması düşünülebilir. İçişleri Bakanlığındaki Sivil Savunma Teşkilatı bu konuyla ilgilidir. Başbakanlık birimle ilişkisi yoktur. Bayındırlık ve İskan Bakanlığının Afet İşleri, Sağlık Bakanlığının bu konuda özellikle afet sonrası alınacak tedbirler konusunda önemli birimleri ve görevleri var. Çevre Bakanlığının ilgili birimlerinin de devrede olması gerekiyor.

Bugünkü çok başlılığa son verilmesi ve ilgili birimler arasında çok daha etkin bir eşgüdüm, işbirliği sağlayacak düzeneklere gereklilik var. Bunun dışında, hâlâ akıllanmadığımız, ders almadığımız anlaşılıyor. Bayındırlık ve İskan Bakanlığının ODTÜ ile birlikte yaptırdığı afetler açısından iki ciltlik çalışması var.: Çok çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Bu önerilerin bir bölümü yasal düzenlemelere sınırlı ölçüde yansımıştır. İmar Yasamızın bu açıdan bir kez daha gözden geçirilmesi gerekir. Bilmiyorum yeni tasarı taslağı ne kadar bunu karşılıyor.

Kamu birimleri, kamu inşaatı denetim dışındadır. Kamu inşaatı sigorta, zorunlu sigortanın da dışındadır. Yapı denetim kuruluşları yalnızca bir

mühendislik olayı olarak görülmüştür. Gerçi bu birimlerde çeşitli mühendislik, mimarlık mesleğinden insanlar bulunması gereklidir. Ama, tamamen eski teknik uygulama sorumlusuna dönülmüş gibi. Bu yüzde 4 ücret çok pahalı olduğu için, pazarlıklarla bunun yüzde 1'e indiği olaylara rastlıyoruz. Demek ki, kapsamı uygulama alanı açısından bir sıkıntı var. Gene aynı şeyi sigorta olarak, sigorta da her yerde değil, belli illerde öncelikle uygulamaya başlamıştır, sonra ne olmuştur? Sonra olan depremler için özel yasalar çıkarılmıştır.

Devlet bir şekilde kendisini çekip sigortayı ve denetimi buraya koymaktadır, ama denetim özelleştirilmektedir. Bence ne kadar denetim özelleştirilebilir? İmar Yasasında da birtakım özel müşavirlik öngörülmüştü. Yüksek Mahkeme bunu Anayasaya aykırı bulmuştu. Bence de yani bir kamunun denetim yetkisi özelleştirilemez, özel kişilere, kuruluşlara devredilemez. Bence, bu tür örgütlenmeyi ülke çapında denetim oluşturarak, kamuya yardımcı olunması burada belediyelerin de katkısı olabilir; hatta kooperatif birlikleri var, 10 bin konut üretiyor, teknik büroları var, bu denetimi yapamıyor, bunu özel kuruluşlara yaptırma zorunda. Oysa Kent-Koop'un teknik denetim birimlerinin çalışmasını da izledim. Fenni sorumlu dışında inşaatın plana uygun çalışmasını denetlemek için Birliğin bir teknik bürosu vardı. Mühendisler sürekli olarak inşaatları denetliyorlardı. Pekala, onlar da şimdi dışlanmışlardır.

Şehir Plancıları Odası'nın sesini daha çok yükseltmesini, toplumda ve kamuoyunda etkili olmasını sağlayacak çalışmaların içine girmenizden dolayı sizleri kutluyorum, teşekkür ediyorum.

N.C. – B.T.: Biz teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Cevat GERAY'ın Özgeçmişi

- 1953'te A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünü bitirdi.
- 1956'da Gündoğmuş (Antalya) kaymakamı iken S.B.F. Şehircilik Kürsüsüne asistan olarak katıldı.
- 1957-59 yıllarında New York Üniversitesi'nde özel öğrenci olarak doktora çalışmalarını sürdürdü.
- 1960'ta A.Ü. S.B.F.'de "Şehir Planlamasının Başlıca Tatbik Vasıtaları" konulu teziyle doktor unvanını aldı.
- 1962-67 yıllarında Devlet Planlama Teşkilatında Sosyal Planlama Konularında danışmanlık yaptı (ek görev).
- 1966'da Üniversite Doçenti unvanını kazandı.
- 1970-71 yıllarında TRT genel müdürü danışmanı olarak "Yayın Bölgelerine Göre Türkiye'nin Toplumsal, Ekonomik ve Kültürel Özellikleri" konulu araştırmayı, "TRT Genel Yayın Planı"nın hazırlanmasına ilişkin araştırma ve çalışmaları yönetti ve sonuçlandırdı (ek görev).
- 1974'te Üniversite Profesörü unvanını kazandı.
- Mart 1974-Mayıs 1975 arasında İmar ve İskan Bakanlığı Müsteşarı ve Danışmanı olarak görev yaptı.
- 1976 Mart'ında S.B.F. Basın Yayın Yüksek Okulu Müdürlüğüne seçildi.
- Haziran 1977'de S.B.F. Dekanı seçildi, Prof. Dr. ÖKÇÜN'ün dönemini tamamladı.
- Ekim 1977'de ve Ekim 1980'de yeniden dekan seçildi. YÖK yasaının süreyi kısaltması nedeniyle Eylül 1982'de, tüm öbür dekanlar gibi, dekanlıktan ayrıldı.
- 1983 Şubat'ında 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası yoluyla görevine son verildi.
- 1983-89 yıllarında Kent-Koop (Batıkent-Konut Kooperatifleri Birliği) danışmanı olarak çalıştı.
- 1989'da TÜRK KENT (Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliği) Genel Müdürlüğüne getirildi.
- 1990'da Danıştay Kararı ile A.Ü. S.B.F. öğretim üyeliği görevine geri döndü.
- S.B.F. Ernst Reuter İskan ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü görevini sürdürdü.
- A.Ü. Siyasal Bilgiler ve Eğitim Bilimleri Fakültelerinde, Gazi Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesinde lisans, yüksek lisans ve doktora izlencelerinde konusuyla ilgili dersler vererek, bilimsel ve mesleki dergilerde yayınlarda bulundu.
- 1996 Ekim'inde kendi isteğiyle, Mersin Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümünde açık bulunan Kentleşme ve Çevre Anabilim Dalındaki Profesörlük kadrosuna geçti.
- Kamu Yönetimi Bölüm Başkanlığı'nı da yaparken 1 Ocak 1999'da emekliye ayrıldı.
- A.Ü. Siyasal Bilgiler, İletişim ve Eğitim Bilimleri Fakültelerinde, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde, Erciyes Üniversitesi'nin Yozgat Yerleşimindeki Mimarlık ve Şehircilik Bölümlerinde lisans ve lisansüstü düzeylerde öğretime emekli öğretim üyesi olarak katkılarda bulunmaktadır.
- Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliği danışmanı, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Türkiye Belediyeler Birliği ile Tarihi Kentler Birliği danışma kurulları üyesidir,
- Yazıları Cumhuriyet Gazetesinde, bilimsel ve mesleki dergilerde yayınlanmaktadır.
- Bağımsız Cumhuriyet Partisi kurucu ve MYK üyesidir.

GERAY'ın Akademik İlgil Alanı ve Belli Başlı Yayınları:

A.Ü. Siyasal Bilgiler, İletişim, Eğitim Bilimleri Fakülteleri ile Gazi ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümlerinde, Erciyes ve KTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümlerinde lisans, yüksek lisans ve doktora izlencelerinde aşağıdaki konularda öğretim yapmış/yapmaktadır: kentleşme, konut, kentsel, bölgesel ve kırsal gelişme yöneltileri, çevre yönetimi, kent ve imar hukuku, yerel yönetimler, kooperatifçilik, toplum kalkınması, halk eğitimi vb. konular yer almaktadır.

Çeşitli bilim ve meslek dergilerinde, günlük gazetelerde yayınlanan Türkçe ve İngilizce yazıları yanında, çeşitli bireysel ve ortak kitapları şunlardır:

- Şehir Planlamasının Başlıca Tatbik Vasıtaları, SBF, Ankara, 1960
- Toplum Kalkınması Deneme Çalışmaları: Bünyan Örneği, Ankara, 1967
- Personelinin Gözüyle Küçük Belediyelerin Sorunları (Prof. Keleş ile ortak), TODAİE, 1969
- Halk Eğitime Giriş, SBF BYYO, Ankara 1970
- Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar: Sorunlar, Yaklaşımlar ve Örgütlenmeler, TODAİE, Ankara, 1974
- Şehircilik:Sorunlar, Uygulama ve Yöneltiler (Prof. Yavuz ve Prof. Keleş ile ortak) (ikinci bası), SBF, Ankara, 1978 (Birinci baskısı: 1974)
- Halk Eğitimi (Halk Eğitime Giriş, Basın Yayın Yoluyla Halk Eğitimi, Toplum Kalkınması A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara 1978
- Kırsal Türkiye'de Toplum Kalkınması ve Kooperatifçilik, Ankara, 1981
- Labor Law and Cooperatives: A Country Study: Turkey, International Labor Office, Geneva, 1994
- Belediyecilik Eğitimi (Prof. Hamamcı ile ortak), Türk Belediyecilik Derneği ve KAV, Ankara, 1994
- Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri Araştırması (Prof. Keleş ve Prof. Hamamcı ile ortak), Türk Belediyecilik Derneği ve KAV, Ankara, 1995
- Kentsel Toprak Rantının Kamuya Kazandırılması (Prof. Keleş, Prof. C. Hamamcı, Doç. A. Mengi ve Yrd. Doç. C. Emre ile ortak araştırma yazanağı) TÜRK KENT, (Türkiye Kent Kooperatifleri Merkez Birliği) yayını, Ankara, 1999
- Belediye Kurulmasında Uyulacak Ölçütler ve Yöntem, Türk Belediyecilik Derneği ve KAV Ortak Yayını, Ankara, 2000
- Halk Eğitimi (Güncelleştirilmiş 3. Bası) İmaj Yayınevi, Ankara, 2002

